

ICOMOS HÍRADÓ

a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei

31. évfolyam -- 4-5. szám

2023. augusztus - október

A TARTALOMBÓL

Ajánlások a zsámbéki tervpályázat kidolgozásához és értékeléséhez

Az 53. Nyári Egyetemről

Énlaka-konferenciák IX

XXXI. Országos Műemléki Konferencia – Múltunk a jelenben

A IV. 'Mócsényi Mihály' Kertművészeti- és Kerttörténeti Konferencia és Műhely Fertődön

ICOMOS fiatalok Veszprémben

**AZ ICOMOS MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁG
FELHÍVÁSAI a 2023. évi
ICOMOS DÍJRA,
MŰEMLEKVÉDELMI CITROM DÍJRA,
PÉLDAADÓ MŰEMLEKGONDOZÁSÉRT
DÍJRA**

Búcsúzunk – elhunyt Prof. Dr. Jukka Jokilehto

Európai elnökök találkozója

Észtország 2023. június 19-21.

A huszadik század kihívásai

Mint sok más hasonló rendezvény esetében korábban a Covid miatt az európai elnökök találkozója is elmaradt, illetve online rendezvénné alakult. Nagy várakozás fogadta a 2023-as ülést, hiszen a járvány után most adódott első ízben lehetőség a személyes eszmecsereére.

A nagy várakozás ellenére azonban a mi anyagi lehetőségeink nem tették lehetővé, hogy mi is részt vegyünk a rendezvényen. A covid alatti élet gyakorlata mégis nyújtott annyi új lehetőséget, hogy online kapcsolatot alakítottak ki a konferenciához. A csatlakozási lehetőség nyújtott annyi lehetőséget, hogy az előadásokat meg lehetett hallgatni. A teremre nem lehetett rálátni, csak egy-egy felbukkanó előadó, vagy különös hozzászólás esetén villant be valami részlet a teremből és a résztvevőkről. Nem elég azonban a jó szándék, ha a helyszíni technikai nehézségek időnként lehetetlenné tették a kapcsolatot, ami a harmadik napon végképp szakadozottá vált, ami végül követhetlenné tette az eseményeket.

Az információáramlás egyirányban volt lehetséges, így a kapcsolódó vitákhoz, a programokhoz ilyen körülmények között nem volt lehetőség közvetlenül kapcsolódni. Minden konferencia nem elhanyagolható velejárója a személyes kapcsolatok építése, az együttműködések egyengetése, amire ilyen helyzetben végképp nem nyílt alkalom. Mégis ez a lehetőség is több volt a semminél – sőt - az elmúlt évtizedek egyik legérdekesebb szakmai fóruma kapcsolódott a tanácskozáshoz. Az első két nap jól követhetők voltak az előadások, amelyek a jelenleg kialakult helyzetben a műemlékvédelem legfontosabb (sok, ma még tisztázatlan kérdést felvető) feladatainak összegzésének is tekinthetők.

Nem véletlen, hogy manapság különösen érzékenyek vagyunk a huszadik századi alkotások értékeire, mert napjainkban ez az egyik legveszélyeztetettebb műemléki kör. A helyzetet nehezíti, hogy a szakszerű topografikus feldolgozása, értékvizsgálata sem történhetett meg a korszaknak!

Soha nem látott érdeklődés mutatkozott a rendezvény iránt. 30 országból 47 elnök, alelnök vett részt a konferencián. (Szomorúan állapíthatjuk meg, hogy talán ez volt az első Európai Elnökök Találkozója, amikor nem képviselhette magát a magyar ICOMOS.)

A rendezvény helyszíne Észtország, ma Európai Unió tagországgként és volt szovjet tagállamként is különösen érzékeny azokra a háborús helyzetekre, ami a nagyvilágban, de különösen a szomszédos országban láthatók. A műemlékvédelem minden korszak felé egyforma figyelemmel fordul – függetlenül attól, hogy az éppen uralkodó időszak milyen módon ítéli meg az őt megelőző korszakokat. Az érzelem, a politika az építészeti és művészettörténeti megítéléstől függetlenül látja a korszakokat, és erőlteti rá szándékait környezetére. Szélesősegesen a legborzalmasabb a háborús tehetetlen helyzet, amikor koruktól függetlenül kerülnek veszélybe és sokszor lesznek rommá korábbi időszak értékei

Az ukrajnai háború kapcsán komoly UNESCO kezdeményezés történt a kulturális értékek megmentésére, a lakosság, a közösség kulturális képzésére. Persze kérdés, hogy a háború közepén az ICCROM-ICOMOS közös módszertani és technikai segítség milyen hatásos védelmet jelenthet forró háborús helyzetben? A konferencián 260 ukrajnai műemlék jelentős károsodásáról tettek említést. Ennek a helyzetnek az értékelésénél is elhangzott, hogy az Európai Minőségi Követelmények szempontrendszerét tekintik alapnak. (Külön felhívták a figyelmet arra, hogy a Quality Principles-ként ismertté vált dokumentum sikerének tekinthető, hogy a legtöbb európai országa nyelvére már lefordították a követelményrendszert!) A háború kapcsán említették, hogy természetesen a világörökségi és a várományosi helyszínek védelme kiemelt figyelmet érdemel, de ugyanaz a szemlélet szükséges minden műemlék megőrzése érdekében, amelyek hasonló veszélyeztetettségnek vannak kitéve.

Észtország a helyreállítás kérdéseivel is foglalkozik, a magas színvonalú építészeti kultúra megteremtése érdekében közzétett Davos-i Nyilatkozat elveit tekintik alapvető vezérvonalnak, aminek vonatkozó alapvető pontjairól részletesebb ismertetést is tartottak.

Ausztria évek óta segíti a balkáni terület műemlékvédelmi intézményének a felépítését, a szükséges módszertan megismertetését. Most az itthon történetekhez hasonló aggodalomra okot adó helyszíneket mutattak be több országból, ahol az erőltetett átalakulás, megújulás kényszere a közelmúlt építészetére jelent veszélyt.

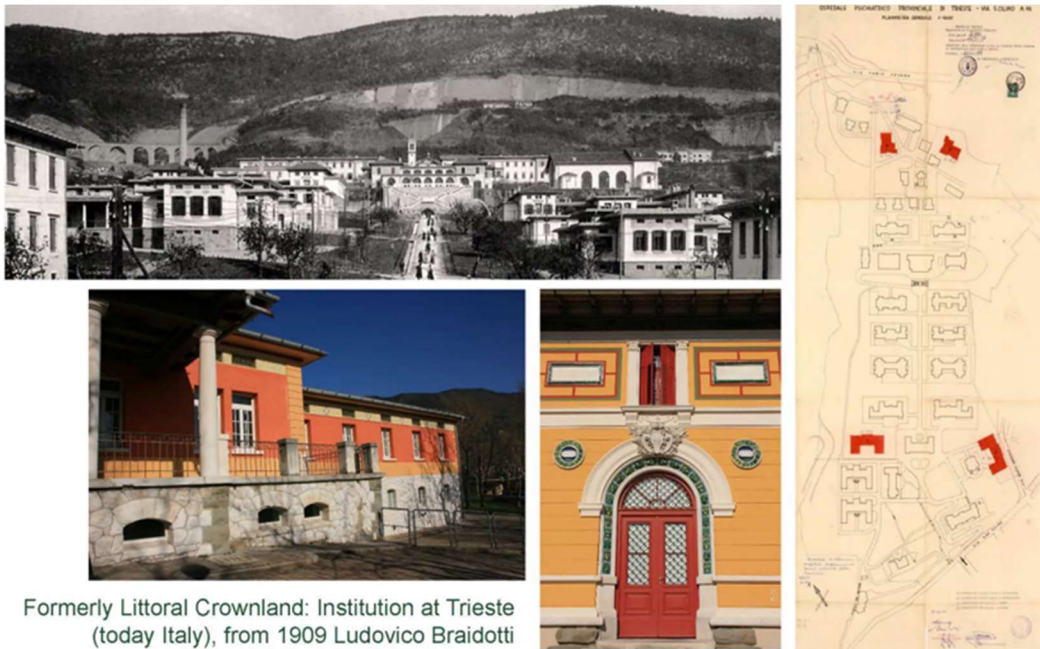
Prisztinában európai támogatással terveznek egy új koncerttermet építeni a legikonikusabb áruház helyén. Erre a veszélyeztetett koszovói helyszínre már a Heritage Alert 2019 kötetében is megjelent egy figyelemfelkeltő írás.

Egy tiroli 1886-89-ban épült, ma is eredeti rendjének megfelelően működő keskeny nyomtávú kisvasutat egy csődjelzési eljárás fenyeget.

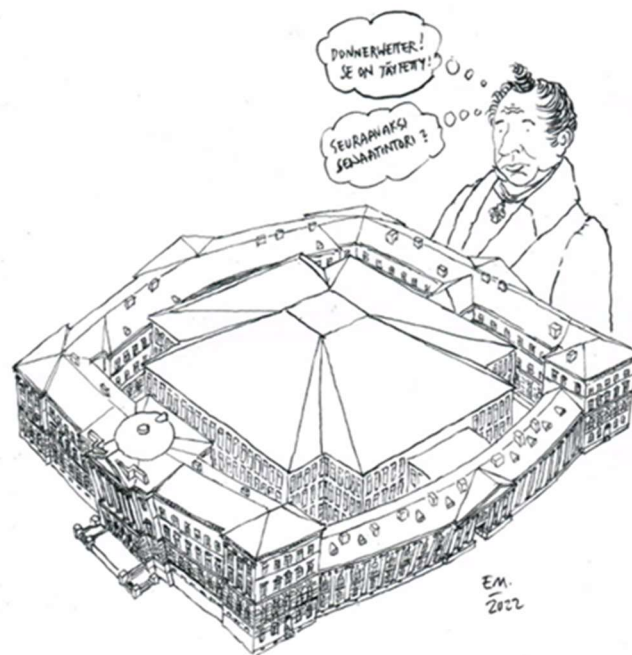
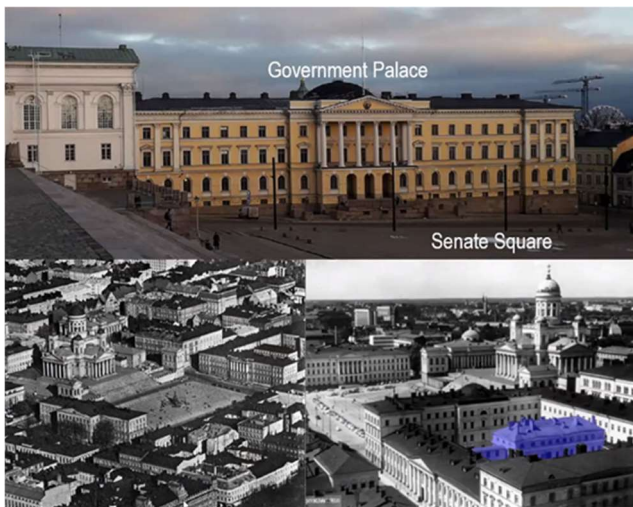

2021-ben ez a program a 7 legveszélyeztetettebb európai programok között szerepelt. (Mint most a budapesti Szoborpark), de egy Otto Wagner bécsi kórház (Steinhof) is fejlesztés áldozatává válhat. A túl magas energia-, és helyreállítási költségek miatt mondanának le az épületről(!), ahogy azt Jäger Klein és Kryeziru előadásából megtudhattuk.

Formerly Littoral Crownland: Institution at Trieste (today Italy), from 1909 Ludovico Braidotti

Helsinki kormányzati negyedére is komoly veszély leselkedik! Marianne Lehtimäk a főter kormányzati épületének a belső udvarára, a történeti kereszt szárny elbontandó helyén terveznek egy jellegtelen hatalmas épületet felépíteni, ami szinte a teljes udvar kitöltésével tud nagyobb területet nyújtani az intézmény számára.

Másnap a Tartu-i Egyetemen folytatódott a tanácskozás. Riin Alatalu felvezetőjében bemutatta az ész ICOMOS által összegyűjtött, a hazájukban a 10 legnagyobb hatású 20. század építészeti alkotást.

Estonian Association of Architects 100: 10 most influential architectural objects of the century

Érdekes, hogy nem az évekhez, hanem a gondolathoz illesztették a korszakhatárt és az 1870-1991 közötti korszak építészeti értékeinek az összegyűjtésére vállalkoztak. A 2007-2012 között folyó munka során 130 szakértő dolgozott a programon. 646 dokumentált helyszín közül 500-at javasoltak nemzeti védelem alá helyezni.

Management of change?

Tallinn Post Office, Raine Karp 1980

Külön kérdés volt a 45 utáni építészet kevésbé értékes épületeiben lévő társzművészeti alkotások megmentésének a kérdése, amelyek önállóan is komoly kortörténeti értéket képviselnek.

Inventory of monumental art, EHD 2021

<https://muinsuskaitsepaevad.ee/naitusest/>

Anu Soojärv, MA https://digiteek.artun.ee/fotod/loputood/magister/event_id-625

Kurtna, https://digiteek.artun.ee/fotod/aruanded/konserveerimine/event_id-4456

Peri kolkhoz Andrus Kasemaa; Kurtna Anu Rank-Soans

Relocation???

https://digiteek.artun.ee/fotod/aruanded/konserveerimine/event_id-4456

https://digiteek.artun.ee/fotod/aruanded/konserveerimine/event_id-4456

A tanulság: Ha ezeknek az értékeknek a védelmére nem fordítunk kellő figyelmet, a történelmünkben fehér lapok keletkezhetnek. A szakszerű műemlékvédelem a történelmi folytonosság megőrzését/fennmaradását is szolgálja. Az orosz megszállás korszakának értékeit is megőrzendőnek tartják Észtországban is - a nem szívesen látott emlékművekből szoborparkot hoztak létre.

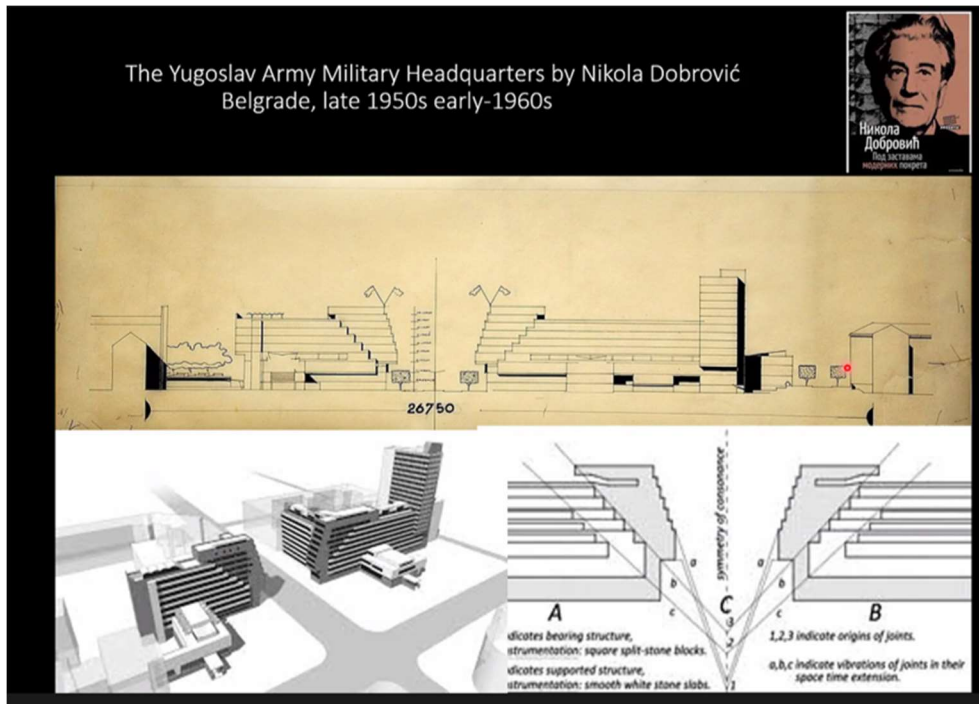
A disszonáns örökségnek nevezett értékvédelmének szükségét és fontosságát hangsúlyozták.

Szerbiából Tanja D. Conley a jugoszláv háború során lebombázott értékekről beszélt. Az ország nemzetállamokká való átalakulásával együttjáró durva harcok során számos Tito korszakból származó fontos épület pusztult el. A Nemzeti TV tornyot is lebombázták, amit olyan tájképi elemnek tartottak, hogy eredeti formájában újjáépítették.

Vannak fontos, történelmivé lett épületek, amelyeket helyreállítottak, de vannak olyanok is, amelyeket vagy lebontanak, vagy olymértékben terveznek át, hogy azok teljesen elveszítik eredeti értékeiket.

A NATO erők pusztították el a Hotel Jugoslaviat, mert a katonaságot látta el konyhája. A volt jugoszláv katonai irányítási központ is a bombázások áldozata lett. Az épületet Nikola Dobrović, a budapesten képzett, horvát származású, Csehországban építő nemzetközi elismertségű építész tervezte, akinek ez az egyetlen szerbiai épülete. Az épület eredeti elvek szerinti helyreállítása nem lehetne kérdés, sőt a központot 2006-ban műemlékké nyilvánították.

Hasonlóan, mint a Budai Vár esetében a II. világháború után, itt is felmerült, hogy a bombázások emlékezetére az épület romrészeinek a stabilizálásával állítsák helyre az épületet. Az építészhallgatók helyreállítási javaslatokat dolgoztak ki az épület értékeinek a megmentésére.

Kulturális kérdés, hogy meg kell tanulnunk együtt élni a nemkívánt múltunk építészeti örökségével is! A 70-es évek jugoszláv építészetének koszovói veszélyeztetettségéről, azok értékeinek megvédéséről Arnisa Kryeziu tartott érdekes előadást.

Német előadótól, Tina Margertől a háborús emlékművek ideológiai áthangolódására hívta fel a figyelmet. Ez az előadás a tipikus műemlék-élmény összezavarodott szóhasználatának szimbóluma is lehetett. Az előadás jól szemléltette az ideológiával átítatott korok érzelmi és gondolati átalakulását, ami a 45 utáni építészettel kapcsolatban is felvetődik. A bemutatott háborús szobrokhoz, emlékművekhez való hozzáállásunk változásai szemléletesen példázza ezt a változást. A kapcsolódó eszmei töltet az orosz 2. világháborús emlékművek kapcsán teljesen más értelmet kapott most, Ukrajna letámadása után.

A megváltozott szellemiség nem az eredeti viszonyt alakította át, hanem a történelem átértelmezte a helyzetet. Érdekes és aktuális elvi kérdéseket fejtegetett az előadó, hogy hogyan lehet kezelni a helyzetet, amikor politikával keveredik az érzelem. Mit jelent és mit sugároz ugyanaz a szovjet emlékmű 1945-re, 1956-ra, 1968-ra és 2022-re gondolva? Ehhez a gondolathoz kapcsolódott Jörg Haspel előadása is, aki a 2. világháború után ajándékozott, emlékművé lett szovjet T54-es tankokkal kapcsolatos érzelmi átalakulásról értekezett, hiszen azok más szimbólummá lettek a most kirobbant orosz ukrán háború orosz fellépése után. Ugyanaz a jel a felszabadítók szimbólumából a hódítók szimbólumává változott. Ha az emlékmű-műemlék kérdés összekeveredéséről is szóltak ezek az előadások, láthatjuk, hogy hasonló gondolati háttér övezi a mi 45 utáni építészettünkhez való tisztázatlan viszonyulásunkat.

Dimitru Rosu a moldáviai és a romániai szocialista modernizmusnak nevezett építészeti korszakról kiadott kötetét mutatta be. A munkacsoport a volt szocialista blokk országainak az építészetét mutatja be az 1955-1991 közötti időkből. A most megjelent mű a sorozat ötödik kötete. Korábban Bulgária, Lengyelország, Ukrajna és Magyarország építészetéből való válogatás jelent meg egy-egy önálló kötetben. Az egyik megfogalmazott lehetősége a programnak, hogy a kor építészeti értékeinek összefűzése segítse elő és nyújtson lehetőséget a történelem kritikai elemzésére és a történelmi párbeszédre.

Portugál csapat mutatta be azt az előkészítő munkát, ami Alvaro Siza építészetét mutatja be annak érdekében, hogy világörökséggé nyilvánítsák épületeinek hálózatát. Spanyolországban 16, Portugáliában 18, Olaszországban 8 épülete áll. Négy kontinensen 16 országba tervezett épületet. Az előadásban bemutatták az adatlapot, ami a helyszíneket, az épületek állagát és a fenntartási kérdéseket és feladatokat foglalta össze

Laure Marique a totalitárius építészet kulturális útját mutatta be. Az ATRIUM néven meghirdetett program Olaszország, Románia és Bulgária együttműködésével jött létre.

A további előadások elsősorban esettanulmányok voltak, mind a huszadik századi építészeti műemlékek helyreállítását választotta témának.

A teljes konferencia rámutatott arra, hogy Európa sem találja saját közeli múltjával a kapcsolatot. A magyarországi kérdések hasonló súllyal jelennek meg a többi országban is, és külön nyomatékkal kell felhívni a figyelmet arra, hogy a műemlékvédelmi szakmai válaszok mindenhol azonos szemlélettel és meggyőződéssel születnek meg. Ez a mi munkánk számára is lehetne megnyugtató visszajelzés, de más oldalról ez az egyelőre teljesen összehangolatlan, de a legtöbb országban megjelenő egységes szemléletű szakmai magatartás hívja fel fokozottan a felelősségünkre a figyelmet! Megállapítható, hogy a közelmúlt építészetének megőrzése európai közös kulturális ügy! Közös munkánk célja, hogy a szakmai értéképviselő általánosan elfogadott kulturális érdekképviselővé váljon. Van még feladata az ICOMOS-nak, mert sajnos ez a hozzáállás még nem tekinthető általánosnak. Látjuk hazai gyakorlatunkat, amikor számos közelmúltbéli értékünk válik a bontás-„ingatlanfejlesztés” áldozatává. Nekünk is meg kell tudni védenünk „disszonáns”, vagy most még egyesek által annak tartott értékeinket, mert az is történelmi kultúránk részévé vált.

(A képkivágások az egyes előadások prezentációiból származnak.)

Nagy Gergely

Az 53. Nyári Egyetemről

Murga

2023. június 28-július 2.

Az ez évi Nyári Egyetem teljesen újszerű körülmények között szerveztük. Az újszerűséget a kényszer hozta, mert soha nem volt még arra példa, hogy ennek a nagyszerű rendezvénynek ne legyen támogatója. Az NKA 2023-ban vonakodott bármi pályázatot kiírni, más intézmények meg csak szóban ígértek segítséget. Ilyen körülmények között nem engedhettük meg magunknak a megszokott noszvaji helyszínt. Sőt, az egész rendezvényt újra kellett gondolnunk. Igen válságos volt a helyzet, mert semmi hagyománynak, semmi megszokott bevált rendszernek nem volt fedezete.

Ebben a szorongatott helyzetben is azonban egy dologban mindenki egyetértett: Nem lehet megszakítani a hagyományt. A rendkívüli lehetőségekhez alkalmazkodva kell megszervezni a rendezvényt!

Az Egri Nyári Egyetem 52 éve kötődik Egerhez, egyáltalán nem gondoltuk megszakítani a hagyományt! Még a kényszer ellenére sem, legfeljebb a nagyszerű noszvaji helyszínt vagyunk kénytelenek feladni, de Egernek különösen jelentős súlya van a hagyománynak köszönhetően. Első gondolatunk az volt, hogy a megyeszékhelyet keressük meg, hátha fontosnak érzi a város vezetése ezt a városhoz kötődő több, mint félévszázados rendezvényt. Azt gondoltuk, hogy a CIVVIH korábbi eltávolítását megbánta a város kultúra iránt fogékonyabb vezetősége, és most talán bebizonyítják, hogy fontos a településnek ez a jelentős műemlékvédelmi rendezvény. Mindenki segítségét ajánlotta, aki egriként kötődött és fontosnak tartotta a Nyári Egyetemet. A TIT Bugát Pál Egyesületének Igazgatója, Bodó Péter állandó szervezőtársunk mindent megtett annak érdekében, hogy megtaláljuk a lehetőséget, hogy Egerben maradhasson a rendezvény. A polgármester többszöri megkeresésünkre sem kívánt az ICOMOS-szal tárgyalni, a közvetve megkeresett alpolgármesterek sem tartották fontosnak bármi segítséget nyújtani. Vagy két hónapunk ment el azzal, hogy egyoldalúan megpróbáltunk ragaszkodni a számunkra történelmi helyszínhez, nem gondoltuk, hogy a város mai vezetésének teljesen közömbös egy ilyen nagy múltú rendezvényhez való kötődés. Sokan megfordultak Egerben a korábbi 52 alkalommal, és nem csak a magyar, hanem a nemzetközi műemlékvédelem legjelesebbjei tartottak itt előadást. Gondoljuk bele, az Eger Principle, majd az Eger-X'ian Principle az ICOMOS nemzetközi szervezetének olyan alapdokumentuma, amiről az egész világon emlegetik a Heves megyei helyszínt. Román András érdeme, hogy a Történelmi települések Nemzetközi Szakbizottsága is egri székhellyel működött egészen addig, amíg a település vállalta a felajánlását. Lehet, hogy a nagyvilágban sokan nem tudják, hogy hol van Eger, de nevét biztosan ismerik.

Szomorúan tapasztaltuk, hogy azon egrieken kívül, akik minden évben önzetlenül és szakmailag is segítették a Nyári Egyetemet, egyáltalán nem fontos a műemlékvédelem és az olyan nagymúltú rendezvény fennmaradása, mint a Nyári Egyetem, még azoknak sem, akiknek a feladata Eger kulturális életének segítése. Nem gondolom, hogy Egerben lenne még egy hasonló múltú kulturális, értékű továbbképző rendezvény, ezért igazán meglepő ennek a nagy történelmi múlttal rendelkező településnek a hozzáállása. Azoknak a helyi kollégáknak és szervezőtársaknak a legnagyobb köszönettel tartozunk, akik mindig segítették a rendezvény eredményességét és most is mindent megtettek annak érdekében, hogy ne szakadjon meg ez a nagyszerű hagyomány, de ők is csak zárt ajtókkal találkoztak.

Tudomásul kellett venni, hogy ha a nem akarjuk megszakítani a hagyományt, akkor váltásra van szükség. Antal Annának köszönhetjük, hogy a tolna megyei Murgán Balogh Margit történész portáján találtunk olyan elérhető lehetőséget, ami a legszebb hagyományoknak megfelelően nyújtott lehetőséget a Román András Nyári Egyetem rendezvény megszervezésére.

Az elhagyatottságából ébredő, értékeit csodálatosan őrző sváb települést a történelem kényszerűségéből sokáig elkerülte a „fejlődés”. Műemlékvédelmi szempontból ezt akár szerencsének is lehetne tekinteni, de ennek árát a történelem kegyetlen korszakaiban lehet megtalálni. Ehhez kellett az

az erő, amit Balogh Margit történész képvisel. Új szemléletet, új jövőképet hozott a településre, ami már a falu épületein is meglátszik.

A murgai polgármesteri hivatal

A közösségüket vesztett egyházi értékeinket választottuk témának, vagyis az Albertirsai Nyilatkozatunk felhívásának megfelelően fordítottuk figyelmünket a közösségüket vesztett egyházi műemlékeink sorsának alakulására.

Támogatás nélkül a Nyári Egyetemet csak úgy tudtuk megszervezni, hogy minden résztvevőnek vállalnia kellett saját költségeinek a finanszírozását. Szekeres Varsa Vera és Fejérdy Tamás ajánlott fel önzetlen segítséget. A helyiek is mindent megtettek annak érdekében, hogy megfelelőek legyenek a feltételek. A szervezésnek, az egyetemnek partnerségének köszönhetjük, hogy végülis telt ház volt, minden lehetséges szálláshelyet elfoglaltunk, a művelődési ház előadótermét teljesen belaktuk, vagyis több résztvevőt nem is tudtunk volna fogadni!

A megnyitó azért arról győzött meg bennünket, hogy sokaknak fontos a Nyári Egyetem. Örömmel köszönthettünk sok fiatalot, elsősorban az Óbudai Egyetem építészhallgatói sokasodtak, de más egyetemek is képviselték magukat: Sopron, Budapest, Győr építészeit is köszönthettük. Román András felesége a hagyományoknak megfelelően személyesen is megtisztelt bennünket. Legnagyobb örömünkre állandó szervező partnerünk, Bodó Péter, az egri TIT igazgatója is meglátogatta a rendezvényt.

A Tolna Megyei Kormányhivatal minden szakmai vezetője megjelent. Vukoszávlyev Zorán örökségvédelemért felelős helyettes államtitkár úr köszöntötte a Nyári Egyetemet.

A programszervezésben a tavalyi módszert követtük. A plenáris, átfogó első napi programokat Kovács Erzsébet szervezte, a kapcsolódó tematikus tanulmányutat a legnagyobb helyismerettel rendelkező Antal Anna állította össze.

A Fiatal Műemlékvédők Fórumának szervezői, Nagy Gergely Domokos és Veöreös András az utolsó két nap programjának voltak a szervező, ekkor a résztvevő fiatalok előadásait hallhattuk napközben. Az

egésznapos program után este csoportokba rendeződve műhelyfeladatokat kaptak a kisebb csoportokra tagolódó résztvevők. Minden csoportban vegyesen voltak tapasztaltabbak és fiatalabbak. A csoportonként kiosztott feladatok kidolgozása jelentette az esti programot. A kirándulás során meglátogatott közösséget vesztett egyházi műemlékek helyszíneinek a megújulására kellett programot és módszert javasolni. Váratlan lelkesedéssel készültek az ajánlások, a legtöbb csoport éjfélig, sőt még azon túl is derekasan dolgozott. Az utolsó nap került sor a munkák bemutatására. Azt gondoltuk, hogy a feladat elsődleges jelentősége az együttes munka, az eredményt másodlagosnak tekintettük, ilyen szűkös lehetőségek mellett nem várhattunk látványos eredményt. Kellemesen csalódtunk, mert a workshop során tapasztalt lelkes munka lenyűgöző bemutatásokat eredményezett! Az előadásokról, a workshopok eredményeiről kötetet tervezünk kiadni.

Az 53. RAMNYE résztvevői

A Nyári Egyetem utolsó napján a következő év témáját is meghirdettük. Albertirsa után Salgótarján, vagyis a 45 utáni építészetünk értékeinek a megőrzési lehetőségét elemezzük. A Fiatal Műemlékvédők Fóruma vállalta az éves rendezvényeit ennek a témakörnek szentelni - a 2022-ben meghirdetett és akkor megkezdett együttműködés folytatásaként, az építészetet oktató egyetemek műemlékvédelem oktatásának a közös megismerését célzó együttműködési program nyújtotta lehetőségét kívánjuk kihasználni.

Várunk minden érdeklődőt a Fiatal Műemlékvédők programjában, ami a 2024-es Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemmel zárul.

(fotók: Szántó Julianna)

Nagy Gergely

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság által megfogalmazott ajánlások a zsámbéki templomrom helyreállítását célzó tervpályázathoz kapcsolódóan az alábbiakban olvashatók.

Ajánlások a zsámbéki tervpályázat kidolgozásához és értékeléséhez

Minden országnak megvannak azok az emlékei, amelyeket műemlékvédelmük jelképének tekintenek. Ahogyan ilyen a római Colosseum romja, az Avignon-i híd, az erdélyi Kerc-i ciszterci rom, úgy ez Magyarországon Zsámbék romtemploma - a magyar építészettörténet korszakos épülete, műemlékvédelmünk közismert jelképe. Fekvésének köszönhető, hogy ez az együttes egyben a település ikonikus szimbóluma is. Ezért az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága nagy figyelemmel követi, hogy a zsámbéki templomrom és környezetének megújulására, értékeinek védelmére tervpályázatot írtak ki.

A zsámbéki rom helyreállításának történetéből ismert, hogy a templom a török időkben funkcióját veszítette és romossá vált. A hódoltság elmúltával sem épült újjá, helyette új plébániatemplom készült a kornak megfelelően és jobban megközelíthető helyen. A rom sorsát egy földrengés teljesítette be. Köveinek jelentős részét a település felhasználta, épületeibe beépítette. Az eredeti megjelenésében is uralkodó látványú templom az idők során rom mivoltában vált a település- és a táj meghatározó részévé. Zsámbék és a román kori templom romja oly mértékben összeforrott a hazai és nemzetközi köztudatban, hogy ma már elválaszthatatlanok egymástól.

„Szégyen megtéveszteni a kortársainkat. Még nagyobb szégyen megtéveszteni az utókort.” – ezzel a régi kínai közmondással, mint mottóval kezdi Camillo Boito az építészeti restaurálásról szóló 1893-ban megjelent írását. Szövegében részletesen foglalkozik azzal, hogy milyen módon különítendő el az új a ránk maradt épületrészekről, mert szerinte „...ha hozzátételek elkerülhetetlenek, ne tűnjenek réginek, hanem látszódjék rajtuk, hogy maiak...” Boito elvei meghatározók lettek a további műemlék-helyreállításokra. Elveit elfogadva és továbbfejlesztve fogalmazódtak meg a műemlék-helyreállítás 20. századi alapelvei, és Boito írásának teljes mértékben megfelel a zsámbéki rom vele azonos időszakban készült Möller-féle helyreállítása. Ez Zsámbék jelentősége – mondhatnánk: kiemelkedő, egyetemes értéke -, és ezt a jelentőséget kell megőrizni minden további változtatás során.

A magyar műemlékvédelem kezdeti lépéseinél is ez az emlék szolgált például más, hasonló helyzetűek számára, amelyeknél kisebb beavatkozások segítségével érhették el a fennmaradásuk biztosítását. A Zsámbéki Rom immár évszázadok során kialakult-megmaradt megmaradt formájában - így töredékesen - mint az érintetlen, román kori tisztaság képe azonos értéket képviselt minden más, e korszakból származó, többszörös „stílustiszta” ki- és átépítésben részesült „nagy” emlékünkel.

A zsámbéki rom műemlékhelyreállítása Möller István beavatkozása óta példa-értékkel szerepel a magyar, s az egyetemes műemlékhelyreállítás történetében. Ez a 19. századi helyreállítás korát megelőzve tudta a meglévő szerkezeteket stabilizálni, megerősíteni, kiegészíteni úgy, hogy minden értéket érthetően, eredeti környezetében tudott bemutatni. Möller tudatosan alkalmazott az eredetivel azonos, és attól eltérő anyagot is. Az állékonyságot biztosító, az eredeti formát is csak ennek alárendelten közelítő - más interpretációban eredetileg ideiglenesnek szánt - kiegészítéseket készítette téglából, míg a finomabb formai - véglegesnek szánt - hozzátételeket az eredeti kőből. Ökonómiusan alkalmazta az eltérő anyagú sommás formájú hozzátételt, az azonos anyagú újrafaragott követ, biztos érzékkel megmaradva az akkor feltétlenül szükséges, s ma is hitelesnek ítéltető kiegészítés mértékénél. Mintha a konzerváláshoz eltérő, a restauráláshoz azonos anyagot alkalmazott volna.

A Möller István-féle helyreállítás az egyik legkorábbi, a 20. századi gondolkodásmódnak megfelelő műemlékhelyreállítás-történeti dokumentum. Munkája nyomán a templom továbbra is romként, a mulandóság szimbóluma, jellegzetes és lenyűgöző megjelenésével, a kiegészítések pedig egyértelműen leolvashatók. A mölleri szemlélet / megközelítés jellemezte a későbbi, kisebb beavatkozásokat is. Ezért válhatott a zsámbéki rom helyreállítása emblematis megoldássá, a modern magyar, egyúttal európai műemlékvédelem közismert jelképévé. Míg az európai építészettörténet megírható a zsámbéki rom

említése nélkül - hiszen sok hasonló színvonalú templom épült a középkorban -, az európai műemlékvédelem, műemlékhelyreállítás története nem, Möller zsámbéki helyreállítása tananyag Európa egyetemem.

Napjainkban az örökség-ideológia, a nosztalgia-divat, tömegturizmus, a populizmus egyre erősebb nyomást fejt ki a szakemberekre a rekonstrukciók, azaz (az információs technológia bázisán, de) anyagukban is megvalósuló újraépítések iránt. A társadalmi igények természetesen nem hagyhatók teljesen figyelmen kívül, de azok érvényre juttatása nem veszélyeztethet, nem szüntethet meg kiemelkedő egyedi értékeket. A történetileg kialakult állapot radikális átalakítása, a műemlékvédelem hitelességi szempontjainak mellőzése miatt a romállapot megszüntetése, a teljes kiépítés értékvédelmet nem, csak más – például turisztikai, gazdasági – célokat szolgáló neohistorizmust eredményezhet.

Ugyanakkor nem arról van szó, hogy minden, a romhoz hozzátett téglá vagy kő súlyos vétek lenne, a mai állapotot minden (szükséges) hozzátétel nélkül, tehát csak tisztán konzerválni volna szabad: értelemszerűen biztosítani kell a rom fenntartható állapotát. De látni kell azt is, hogy a műemlékre nagyobb veszélyt jelent a másik véglet, miszerint eleget tudunk ahhoz, hogy a romot ne hagyjuk romosan, hanem eredeti formájának megfelelően „fejezzük be” azon elv szerint, hogy építéssel tüntessük el a történelem sújtotta romemlékeinket! Különösen kártékony, ha ezek a kiépítések azzal a (valójában megtévesztő) szándékkal készülnek, hogy hitelesnek, eredetinek állítják magukat, így tudományos megalapozottságú műemlék-restaurálás helyett 21. századi hamis pótlékok jönnek létre.

Zsámbék esetében a rom esetleges funkcióbá állításának lehetőségét is megcélzó korábbi kiegészítési gondolat kísérletet – a hitelességet nem erősítő, viszont a rom keltette katartikus élményt gyengítő hatás miatt – tudatosan mindig elvetették. Nem véletlen, hogy az elmúlt 300 évben nem látta kiépítésének realitását sem a (premontrei) rend, sem a település, sem az egyházközség, sem a kegyúr. Ma sem utal semmilyen körülmény arra, hogy éppen most jött el az „újraépítés” ideje, a pályázati kiírás által említett évi egy-két alkalommal való használat igénye is szerencsére ellentétben áll a teljes rekonstrukcióra való törekvéssel.

A rom eddigi helyreállításai is mind hasonló szemlélettel történtek, a meglévő értékek megőrzését (konzerválását és restaurálását¹), és azoknak az elismerten értéket képviselő környezettel való különös egyensúlyának a megőrzését szolgálták.

Mivel a romok épületszerkezetei csonka mivoltukban csak részlegesen tudnak eleget tenni a fennmaradás követelményeinek, romemlék megőrzésekor általában elkerülhetetlen a hozzátétel. Az viszont nem mindegy, hogy az miként történik: lehetőleg folytassa azt, ami az eltelt évszázad után is időtállóan bizonyult!² A konzerválásának ez a kiterjesztése jószerivel elkerülhetetlen, ami abból a tényből következik, hogy a rom – romlik. Az eredetileg teljes egésznek, épületet alkotónak épített szerkezetei eredeti integritásukat, védettségüket, szerepüket részben vagy egészben elvesztve nem tudnak ellenállni a különféle pusztítási tényezőknek. A restaurálás a bomlási folyamat megállítását szolgálja, s mivel épületszerkezetekről van szó, e beavatkozás óhatatlanul szerkezeti is.³

Rendkívüli jelentősége van annak, hogy a zsámbéki romtemplom minden nézetében, közlőről, de főleg távolabbról, a táj meghatározó eleme. A településképből romtemplom szoborszerű szimbólum, ami különböző pontokból a látványt uralva más és más arcát mutatja. Zsámbékot ma is, mint már évszázadok óta, a zsámbéki templomrom teszi Zsámbékká, romtemploma nélkül Zsámbék sem lehet a történelmi Zsámbék.

1 Különbséget kell tenni konzerválás, restaurálás és helyreállítás között. A konzerválás olyan beavatkozást jelent, amelynek a cél a meglévő állapot lehetőség szerint változatlan megőrzése, elvétel és hozzáadás nélkül. A restaurálás hiteles kiegészítések tudatos alkalmazását is jelenti, anélkül azonban, hogy az „eredeti” állapotot teljes egészében elérni tudnánk vagy akarnánk - olyan megközelítés, amely első sorban a műalkotás egységét emeli. A helyreállítás, mindenképpen tovább lép az előzőknél: célja valamiféle teljesség elérése, amely lehet azonos egy korábbi, megváltozott, vagy elveszett állapottal, de – akár töredékesen is - egy soha nem volt, de mégis hiteles állapotot eredményez.

2 A romot csakis úgy lehet konzerválni, ha azt bizonyos fokig restauráljuk is.

3 A hozzátétel, különösen, ha restaurálási szándékkal történik, csak tudományosan is megalapozottan a hitelesség igényével történhet.

A templomrom és környezete karbantartás nélkül méltatlan állapotba került, ami a konzerválás jellegű beavatkozást indokolja. A templomromhoz csatlakozó bonyolult történetű rendházzról a rendelkezésre álló adatok a nagy-léptékű rekonstrukzív építészeti megközelítést nem teszik lehetővé, de az is kétségtelen, hogy a mai állapot sem tartható fenn. A környezet rendezetlen. A látogatóknak a rom jelentőségéhez méltó fogadása, tájékoztatása megoldatlan. A beavatkozás elmulasztása a rom pusztulásának a gyorsulását eredményezi, ami megengedhetetlen, mint ahogyan az is, hogy a rom sajátos szépsége, táji kapcsolata, történeti dokumentum volta – ideértve a műemlékvédelem történetét is – megszűnjön létezni.

A meghirdetett építészeti tervpályázat lehetőséget teremt arra, hogy a romtemplom védelmére a hely rangjához méltó helyreállítási javaslatok szülessenek, a területet, a romtemplom környezetét méltó módon rendezzék, és arányos léptékű szakrális funkciónak is lehetőséget teremtsenek.

Az ICOMOS MNB azokat a tervjavaslatokat tartja elfogadhatónak, amelyek szerint a műemlék együttesének restaurálása és környezetének rendezése úgy történik, hogy a romtemplom megújulása után - továbbra is romként - megőrzi páratlan artisztikus, történeti megjelenését, és domináns eleme marad környezetének a településképből, ill. táji megjelenésében – s amelyhez hosszú távra biztosítva lesz a méltó bemutatás, és a folyamatos gondozással fenntartható állapot.

2023. június

ICOMOS MNB

Mint ismeretes, Búzás Gergely az archeologia.hu weboldalon tette közzé gondolatait a fenti témában, „A zsámbéki rom és az ICOMOS” címmel. Az alábbiakban közöljük az ICOMOS MNB válaszát.

Kedves Gergely!

Mindig nagyra becsültem szakmai elkötelezettségedet, felkészültségedet és aktivitásodat. Nagyon sok mindenben egyetértünk, alapvetően csak akkor eltérő a hozzáállásunk, amikor egy elvileg lehetséges következtetés megmásíthatatlan végkövetkeztetésként jelenik meg, vagy előítéletek vezérlik.

Nagyon sajnálom, hogy az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságnak a zsámbéki tervpályázat kapcsán közzétett ajánlása szomorúságot okozott számodra, mint ahogy ez kiderül az Archeologia-Altum Castrum online magazin Visegrádi Múzeumi honlapodon 2023. július 28-án közzétett, általad külön aláírt írásodból.

Szomorúságodban annyiban jómagam is tudok osztozni, hogy engem is bánt, hogy egy ilyen európai jelentőségű műemlékvédelemi kérdés ügye meg nem értés, vagy nem értés miatt egyoldalú személyeskedő és méltatlan szócsata tárgyává válik, vagy még inkább azzá - a közösségi médiában közzétett további kommentjeidben.

Ezt az érzést erősíti, hogy amit hiányolsz, az vagy szerepel az ICOMOS MNB közreadott anyagában, vagy nem az ajánlás szándékához kapcsolódó kérdés. Ezért kérem, hogy légy szíves és olvasd el a teljes ajánlást figyelmesen, és utána a helyszín egyik kiváló ismerőjeként legalább Önmagadban gondold újra a nagyon határozottan megfogalmazott állításaidat. Láthatod, hogy az ICOMOS MNB ajánlása szempontokat sorol, és a feladat sokrétűségére hívja fel a figyelmet, olyan követelményeket is kiemelve, amelyek véleményünk szerint nem kaptak megfelelő hangsúlyt a pályázati kiírásban.

Nem tudom, hogy mi volt a célja az írásodnak, de az példa arra, hogy az érzések mögött a szakmai szempontok józan mérlegelése háttérbe szorul, és a személyeskedés kap nagyobb hangsúlyt.

Ugyanis:

1. A pályázat kapcsán közzétett ajánlásainkban megfogalmazott hozzáállásunkat, ajánlásunk szándékát vagy nem értetted meg, vagy teljesen félreértelmezted.

Ezt írod:

„Szomorú, hogy egy olyan szervezet, amelynek a műemlékvédelmet kellene szolgálnia, még addig sem tud eljutni, hogy felismerje egy műemlék valódi problémáit, vagy legalább hangadó tagjai elolvassák az ezeket ismertető szakértői anyagokat, így ahelyett, hogy valódi megoldást tudna kínálni az általa még csak nem is észlelt gondokra, nyilatkozatával arra törekszik, hogy újra zsákutcába terelje ennek a mára már a végpusztulás szélére került, kiemelkedő jelentőségű műemléknek sorsát.”

Ezt követi az oktató magyarázat:

„Ahol nem a már elpusztult felületeket pótolták a restaurátorok, hanem a még meglévőket igyekeztek megőrizni, kémiai kőszilárdító eljárásokat alkalmaztak. Ezek az eljárások igazában csak laboratóriumi körülmények között tudnak jó eredményt elérni, egy épületbe beépített faragvány esetén tipikus következményük, hogy a kő felületén kemény kérget képeznek, ami alatt folytatódik az anyag mállása, míg végül a mesterségesen „konzervált” felszín egyben hullik le és törik apró darabjaira. Ezek a restaurálási eljárások persze hatékonyak lennének akkor, ha alkalmazásukkal együtt a falak tetőt kapnának, így belső térbe kerülnének és nem jutna több víz a belsejükbe, ami aztán télen naponta többször megfagy és felenged, miközben térfogatváltozása valósággal szétrobbantja a kőanyagot.”

Az öncélú fejtegetések sem visznek közelebb a valódi kérdésekhez:

„Az általuk támogatott eljárás ugyanis a romkonzerválás lenne, amely már a nevében is oximoron, hiszen a rom egy pusztulási folyamat, a romlás terméke, míg a konzerválás éppen a romlás megakadályozását kellene, hogy jelentse.”⁴

Érdeemes az ICOMOS ajánlását újra idézni, mert úgy írsz, mintha felvetett problémáid nem szerepeltek volna fontos szempontként a szövegünkben: *”nem arról van szó, hogy minden, a romhoz hozzátett téglá vagy kő súlyos vétek lenne, a mai állapotot minden (szükséges) hozzátétel nélkül, tehát csak tisztán konzerválni volna szabad: értelemszerűen biztosítani kell a rom fenntartható állapotát.”*

...és az itt értéknek tekintendő kiváló történeti példára is felhívja az ajánlás a figyelmet, ami ma is érvényes szemléletet képvisel:

”Möller tudatosan alkalmazott az eredetivel azonos, és attól eltérő anyagot is. Az állékonyságot biztosító, az eredeti formát is csak ennek alárendelten közelítő - más interpretációban eredetileg ideiglenesnek szánt - kiegészítéseket készítette téglából, míg a finomabb formai - véglegesnek szánt - hozzátételeket az eredeti kőből. Ökonómiusan alkalmazta az eltérő anyagú sommás formájú hozzátételt, az azonos anyagú újrafaragott követ, biztos érzékkel megmaradva az akkor feltétlenül szükséges, s ma is hitelesnek ítélt kiegészítés mértékénél. Mintha a konzerváláshoz eltérő, a restauráláshoz azonos anyagot alkalmazott volna.”

A mai állapot ismeretében az ajánlás az előzőeket folytatja:

”Mivel a romok épületszerkezetei csonka mivoltukban csak részlegesen tudnak eleget tenni a fennmaradás követelményeinek, romemlék megőrzésekor általában elkerülhetetlen a hozzátétel. Az viszont nem mindegy, hogy az miként történik: lehetőleg folytassa azt, ami az eltelt évszázad után is időállóan bizonyult! ⁵ A konzerválásának ez a kiterjesztése jószérivel elkerülhetetlen, ami abból a tényből következik, hogy a rom – romlik. Az eredetileg teljes egésznek, épületet alkotónak épített szerkezetei eredeti integritásukat, védettségüket, szerepüket részben vagy egészben elvesztve nem tudnak ellenállni a különféle pusztítási tényezőknek. A restaurálás a bomlási folyamat megállítását szolgálja, s mivel épületszerkezetekről van szó, e beavatkozás óhatatlanul szerkezeti is.

Az ICOMOS MNB tisztában van azzal, hogy hazánk éghajlati viszonyai nem kedveznek fedetlen romok hosszútávú fenntartásának. Éppen ezért, ahol a történeti és művészeti érték maradéktalan megőrzése a cél, maga is javasolja a romok részleges vagy teljes lefedését, amit természetesen alapos vizsgálat kell, hogy megelőzzön. Ajánlásunk azonban ezen túl arra is fel kívánta hívni hangsúlyosan a figyelmet, hogy a zsámbéki templomrom helyreállításának a kérdése nem csak a műemlék helyreállítási kérdésére szűkíthető probléma, hanem pontosan a műemlékvédelem teljes témakörét tekintve merülnek fel műemlékhelyreállításon túl, de azzal szorosan összefüggő kérdések is! A zsámbéki rom helyreállításáról gondolkozva éppen szomorúsággal ellentétben az jelentheti a zsákutcát, ha az ajánlásban felvetett szempontok háttérbe szorulnak.

Az építészeti tervpályázat azonban nem szólhat csupán a rom anyagának restaurálásáról, nem ez a feladata! A pályázat sarkalatos kérdése a tető és a funkció, és az ehhez javasolt környezet kialakítása. Kérdés, lehet-e bármilyen tetőt tervezni a romhoz, amely - amellet, hogy védi a romot - nem zavar bele a rom látványába, hagyományos megjelenésébe, ikonikus helyreállításába, tájképi szerepébe?

A kiírás szerint elképzelt funkció (a szakmai és a tömegturizmus, ill. a zarándokturizmus fogadása, a múzeumjellegű működés, a rendezvények igénye és egyúttal a lényegesen kisebb léptékű szerzetesrendi használat) egészen más jellegű épületegyüttest kíván, mint az egykori kolostor. A kiírás több mondatában félreérthető módon rekonstruktív megoldást sugall, ami a fentiek értelmében erősen megkérdőjelezhető és erősen szűkíti a szóba jöhető építészeti megoldások körét.

⁴ Sajnos nálad is összekeveredik a konzerválás és a restaurálás kifejezések jelentése, így véleményed is nehezen érthető. Az is zavaró, ha a köznyelv tévesen használja az alapvető kifejezéseket, de sajnos szakmai körökben is gyakran értelem-tévesztően keveredik a szóhasználat. Ezért az állásfoglalásunkban is fontosnak tartottuk a konzerválás, a restaurálás, helyreállítás és a rekonstrukció fogalmának a pontosítását (az érthetőség érdekében csak a lábjegyzetben vázlatosan, mert – sok más mellett - ennek a kérdésnek a tisztázása sem célja az ajánlásnak! Lényegesen pontosabb és részletesebb elemzések olvasható a témáról).

⁵ A romot csakis úgy lehet konzerválni, ha azt bizonyos fokig restauráljuk is.

Kérdés, hogy így bármilyen rekonstruktív megoldás szóba jöhet-e egyáltalán (a rekonstrukciót illető műemléki aggályoktól eltekintve is), továbbá, hogy a tervezett funkció valóban tudja-e segíteni a rom fennmaradását.

Ezekre a kérdésekre csak egy építészeti tervpályázat adhat választ, ahol természetesen az is visszajelzés, ha azt bizonyítja, hogy az elképzelt funkcióval az együttes többet veszít, mint nyer.

A legfontosabb kérdésre is kitértünk, amikor hangsúlyoztuk, hogy „*a folyamatos gondozással fenntartható állapot*”-ot kell biztosítani. A romtemplom ennek hiányában közel harminc év alatt került mai állapotába. Vitatkozhatunk elvekről, tökéletesnek tűnő megoldásokról, a múlt hibáiról, de gondozás hiányban minden érték ezután is el fog pusztulni.

2. A teljes program legfontosabb szempontjai mögött írásodban másodlagos kérdések kerülnek előtérbe – elterelve a figyelmet a tényleges feladatról

Jól látod, amikor felfigyeltél arra, hogy

„A dokumentum egyetlen szót sem szól középkori zsámbéki templom és kolostor történeti és művészettörténeti jelentőségéről és a rom számos, súlyos, a pusztaság létét már rövid távon is veszélyeztető valós problémájáról.”

Azt gondolom Te sem várod el egy szervezettől, vagy bárki elismert szakértőtől, hogy az egyik legjelentősebb építészettörténeti emlékünket egy rövid állásfoglalásban részletesebben méltassuk, mint ahogy azt a korábbi tudósaink, vagy a pályázati előkészítésben résztvevő általunk is elismert szakértők csoportja sok száz tartalmas oldalon ismerteti. Nem lehet célunk, hogy a megalapozott kutatási eredményt bármi módon átértékeljük, hiszen munkájukat a legnagyobb tisztelettel fogadjuk. Ha neked ez „a szöveg megfogalmazóinak tájékozatlanságá”-t jelenti, attól tényleg szomorúak vagyunk.

Szemfüles leleplezésed, amikor hasonló tájékozatlanságnak minősítet, hogy

„a szöveg a zsámbéki templomot románkorinak nevezi, miközben valójában a közép-európai klasszikus gótika egyik meghatározó jelentőségű emlékééről van szó”.

Minden kor elismert művészet-, és építészettörténészei mindig elfogadták, hogy Zsámbék a román kor és a gótika fordulópontja. Ki honnan nézi - van, akinek ez a román kor vége, van, akinek a gótika kezdete. Átmenet. Ez a vita jóideje tart, azt is tisztelettel fogadjuk, ha Te ebben az épületben nem látod a romanikát. Zsámbék nem attól meghatározó emlékün, hogy a tudósok azt éppen hogyan korszakolják. Ezt a kérdést még sokáig fogják elemezni - de csak akkor, ha legjobb szándékú helyreállításainkkal nem tesszük lehetetlenné az újabb korok új lehetőségeinek megfelelő korszerűbb kutatásait. Ezért a visszafordíthatatlan beavatkozások ellen vagyunk és azzal értünk egyet, ha a hitelesség és az integritás alapvető kérdéseit tarthatjuk szem előtt.

3. Azzal, hogy írásod nem a helyzet valós kérdéseivel foglalkozik, ez Részedről is méltatlan személyeskedéshez vezetett.

„Zsámbékon átautózva néztek ki rá a kocsik ablakán át.” Így figurázod ki, hogy a zsámbéki templomromot a táj meghatározó elemének tekintjük. Ha ez az ICOMOS ajánlásából nem derült volna ki, akkor kiegészítésképpen érdemes hozzáfűzni, hogy azért tekintjük annak, mert az!

Másik nagy gondod az ajánlás aláírása! Te aláírtad a véleményedet, ez azt jelenti, hogy ez a Te magánvéleményed. Hiányolod, hogy nem írta alá senki az ICOMOS MNB ajánlását. Kár, hogy nem olvastad végig az ajánlást, mert a szöveg alján látható, hogy az ICOMOS MNB, vagyis a magyar szakbizottság véleményét olvasod. Annak a szervezetnek a véleményét, amelynek tagjai elfogadják a műemlékvédelem értékeinek védelmét szolgáló pontosan meghatározott elveket. (A műemlékvédelem legkiválóbb elméleti és gyakorlati szakemberei alkotta tagságunkkal kapcsolatos közösségi médiában leírt lekicsinylő sértő véleményedet ezúton visszautasítom!)

Ha nem írta volna alá szervezetünk az ajánlást, akkor is érthetetlen és sehova sem vezető további következtetés,

„hogy ez vezetett „a magyar műemlékvédelem hagyományos struktúrájának megsemmisüléséhez”

– sőt, még a Műemléki Tervtanácsot is sikerült ebbe a nagy szintaktikai csavarba belekeverni!

Az ajánlás célja az volt, hogy a pályázati kiírásban szereplő elvárásokon túl vannak még meghatározó komoly, megfontolandó kötöttségek, szempontok. Akkor is, ha Buzás Gergely nem is ért vele egyet. Fontos szempont a táji kapcsolat (ma már ez is műemlékvédelmi kérdés), s ugyanígy, a romemlék védelmének kérdése, és lehetőségei, valamint a kétségtelen értéket képviselő Möller-i helyreállítás. Nem csak arról szól ez a pályázat értelmezésünk szerint, hogy a rom falaival mi történjék - ami ugyan valóban meghatározó jelentőségű, de nem független sok más fontos kérdéstől – hanem arról, hogy Zsámbék ZSÁMBÉK maradjon. Függetlenül attól, hogy templomromját román, vagy gótikus, vagy akár átmeneti korépítészetének tekintjük.

Más oldalról köszönettel tartozom, mert leveled után újra áttekintettük ajánlásunkat, hátha valami mégis ütközik eredeti szándékunkkal. Téged is erre kérlek a saját írásod vonatkozásában, mert örülnénk, ha Te is felvállalnád Zsámbéknak nem csak a műemlékhelyreállítási, hanem minden műemlékvédelmi kérdésének a képviselőjét, ha szakértőként már amúgy is vállaltad segíteni a zsúri munkáját. Ajánlásunkból egyértelmű, hogy mi is úgy véljük, hogy a pályázat kiírása lehetőség a zsámbéki romtemplom és a körötte lévő méltatlan állapot megszüntetésére – különös tekintettel az egykori kolostor romjaira – de ehhez fontos azoknak a további szempontoknak az érvényesülése, amire az ajánlásunk azért hívta fel a figyelmet, mert azok vagy nem jelentek meg, vagy nem kaptak elég hangsúlyt a pályázati kiírásban.

Megértésedet és felelősségteljes munkádat előre is megköszönve üdvözlettel:

Budapest, 2023. augusztus 8.

*Nagy Gergely elnök,
saját és az ICOMOS MNB nevében*

A Honismereti Szövetség 2023. május 26-i közgyűlése,
a Budapesti Honismereti Társaság elnöksége felterjesztésére

Honismereti Munkáért Emlékérem kitüntetést adományozott

Vízy László

részére.

Vízy László a kitüntetés átvételekor (forrás: Honismereti Szövetség)

Az L. Országos Honismereti Akadémia megnyitóján átadott további elismerésekről, valamint Vízy László laudációja elolvasható a Honismereti Szövetség honlapján: <https://honismeret.hu/hir/atadta-szovetsegunk-kitunteteseit-az-50-orzagos-honismereti-akademian/>.

A kitüntetéshez szívből gratulálunk!

Az államalapítás ünnepén, augusztus 20-án a Kulturális és Innovációs Minisztérium parlamenti államtitkára, Vitályos Eszter és Závogyán Magdolna kultúráért felelős államtitkára állami kitüntetések, kulturális elismeréseket adtak át.

Magyar Érdemrend parancsnoki kereszt polgári tagozat
kitüntetésben részesült tagtársunk,

DÉVÉNYI SÁNDOR DLA,

a nemzet művésze, Kossuth-, Ybl Miklós- és Pro Architectura díjas építészmérnök, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a Pécsi Tudományegyetem professor emeritusa.

A kitüntetéshez szívből gratulálunk!

Énlaka-konferenciák IX

Székelyföldi műemlékvédelem

**Énlaka – Pécs, online konferencia
2023. szeptember 15.**

A konferencia szervező bizottsága:

Furu Árpád, a Magyar Unitárius Egyház építészeti és műemlékvédelmi tanácsadója.
Szávai Márton, tanár, Énlaka
Visy Zsolt, professor emeritus, Pécsi Tudományegyetem

A konferencia rendezői:

Etéd-Énlaka

Nemzetstratégiai
Kutatóintézet

Pro Énlaka
Alapítvány

ICOMOS MNB

PTE
Pécs

Program

Fejérdy Tamás: A hitelesség kérdése a népi építészeti helyreállításokban

Nagy Gergely: A műemléki értékű településkép megőrzésének kérdései

Pánczél Szilamér – Szilágyi Orsolya: A mikházi római castellum műemléki helyreállítása

Visy Zsolt: Az énlaki castellum konzerválásának és bemutatásának lehetőségei

Boér Ilka – Sztáncsuj Sándor József – Bajusz Mátyás – Hőgyes Mihály Huba: A lemhényi Szent Mihály templom régészeti kutatása 2020–2023.

Fehér János: A Lemhény-szentmihályhegyi római katolikus templom kutatása

Szávai Márton: Énlaka hagyományos építészeti értékei

Furu Árpád: Műemlékhelyreállítások az unitárius egyház templomain

Várdai Zsolt: A rugonfalvi templom helyreállítása

Kiss Lóránd: Székelyföldi falkép helyreállítások

Mihály Ferenc: Festett faberendezések kutatása Székelyföldön

Orbán János: Marosvásárhely műemléki topográfiája

Köllő Miklós: A fiatfalvi Ugron kastély esete, restaurálás és rekonstrukció határán

Ferenczi Samu: Háromszéki műemlékek helyreállításának tanulságai

Sebestyén József: Néhány székelyföldi templom helyreállítása és azt követő fenntartása

Albert Homonnai Márton: Épített értékmentő program újabb eredményei

Kondor Tamás: Az énlaki porták műemléki felmérésének tanulságai

Bencze Ünige – Zólya Levente: A keresdi Bethlen-kastély kutatása és restaurálása.

A IX. konferencia témája a székelyföldi műemlékvédelem volt, amit azonban a szokásos helyszín, Énlaka helyett az idén online formában lehetett megrendezni. Az egyetlen napra átrendezett előadások bemutatását az MTA Pécsi Akadémiai Bizottság aktív támogatása tette lehetővé. A 18 előadásból sajnos öt nem hangzott el, de a konferenciakötet ezeket is tartalmazni fogja.

Fejérdy Tamás a népi építészeti alkotások hiteles helyreállításának alapeveit és irányelveit, sajátosságait vázolta föl. Eszerint „ne csak a külső megjelenésnek, a formának a hiteles megőrzésére törekedjünk, hanem mindannak a megőrzésére – szélső esetben a hagyományos módon történő újraalkotás útján – ami az eredeti alkotás önmagával való azonosságához szorosan hozzátartozik. E tekintetben külön megfontolást, odafigyelést és erőfeszítést igényel az épületeknek a szűkebb-tágabb környezetükkel való hiteles kapcsolatuk megőrzésének a kérdése is.”

Nagy Gergely ugyancsak általános irányelveket fogalmazott meg: „minden település történeti település, vagy azzá válik. Két módon válhat értékké: ha a település lakossága értékként tekint rá, vagy ha az ott lévő együttes önmagában, közössége nélkül is értéket képviselnek. A történeti települések őrzik azokat a településképi sajátosságokat, amelyek a helynek, a nagyobb területi egységnek, a településnek a karakterét, történeti sajátosságait, az azt létrehozó közösség múltjának kultúráját hordozza.”

Pánczél Szilamér és Szilágyi Orsolya a Nyárád menti Mikháza római örökségéről, kutatásáról beszélt. A 2-3. századi katonai tábor Dacia Superior tartomány keleti határát védte. E római katonai lelőhely közelgő UNESCO Világörökségi Helyszín státusa új látogatóbarát műemlékvédelmi megoldások kidolgozását teszi szükségessé a Maros Megyei Múzeum kezelésébe tartozó mikházi Régészeti Park fejlesztése vonatkozásában.

Mikháza, Castellum

Visy Zsolt a korábbi kutatásokat követően 2016-tól kezdve folytat Énlaka római limes-erődítményében rendszeres régészeti feltárásokat, amelyek a kőfalú erődben a *principia* és a kapuk rétegtanának alaposabb megismeréséhez vezettek. E topográfiai és kronológia felismerések nem csak ennek a *castellum*nak, hanem Dacia provincia egyéb segédcsoport táborainak is nagy tanulsággal szolgálnak. Az énlaki *castellum* e feltárások eredményeként bekerült Dacia határvonalának világörökségi nevezésébe, és a pályázat esetleges pozitív elbírálása alapján ez a *castellum* is világörökségi helyszín lehet 2024-ben. A helyi önkormányzat készen áll arra, hogy pályázatot nyújtson be a castellum műemléki rendezésére, bemutatására.

Énlaka, castellum, nyugati kapu

Boér Ilka, Sztáncsuj Sándor József, Bajusz Mátyás, Hőgyes Mihály Huba (Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy) a lemhényi Szent Mihály templom 2020–2023 között lefolytatott kutatásáról számolt be. „A Kovászna megyei Lemhény Szent Mihály temploma jelenlegi formájában az 1777-es barokk átépítés jellegét őrzi. A szakirodalom már a 19. századtól kezdődően említi az együttest, elsősorban a templomot övező erődítés kapcsán. Az épület átfogó felújításával párhuzamosan, 2020 őszén újraindult régészeti kutatás révén lehetőség nyílt az épület belsejében is kutatni, és így azonosítani a középkori templom egyes részleteit. A 2020–2023-as ásatások eredményei részben megerősítették, részben pedig kiegészítették a templomra vonatkozó ismereteinket.”

A lemhényi Szent Mihály templom

Fehér János is a Lemhény-szentmihályhegyi római katolikus templomról tartotta előadását, alapos tanulmányában a műemléki és művészettörténeti vizsgálatokat értékelte.

Lemhény, Szent Mihály templom

Szávai Márton Énlaka két, az 1700-as évekből származó házának szomorú sorsát ismertette, amelyeknek ma már csak emlékük maradt. Pusztulásuk a figyelmetlenségnek és a nemtörődömségnek lett az eredménye. Az egyik Szabó Sámuel 1762-ben épített háza volt, amelynek leírását még 1972-ben közcélt szolgáló szándékkal elkészítette, és átadta a Csíkszeredai Megyei Múzeumnak. Megtekintése alkalmával valaki tájékoztató rajzot is készített eszmei értékének megállapítása céljából.

Furu Árpád előadása számba vette az elmúlt évek unitárius egyházi tulajdonban levő székelyföldi épületein végzett helyreállítási projekteket. Nagyobb hangsúllyal kerültek bemutatásra a jelentősebb léptékű helyreállítások, mint Oklánd, Nagyajta, Városfalva, Korond, Énlaka, Medesér, Kőkös, Sepsiszentkirály, de érintette a kisebb beavatkozások kérdését is. A sikerek mellett beszélt a kihívásokról, veszélyekről és kudarcokról is. Az előadó a Magyar Unitárius Egyház építészeti és műemlékvédelmi tanácsadója.

Légi felvétel Énlakáról, középpontban a templom

Várdai Zsolt: A rugonfalvi templom helyreállítása egy team kivételes minőségű együttműködésének volt köszönhető. A 2014-2020 között elvégzett munka során teljes régészeti feltárás tárta föl a templom 13. századi alaprajzát, majd az ezt követő későbbi bővítéseket, javításokat. A munka során számos igen értékes faragott párkány és építészeti elem került elő, amelyek gazdagítják a 15-15. századi templomról alkotható képet. A falképek, köztük a három király imádása restaurálása is megtörtént. A mindenre kiterjedő alapos munka eredményeként a rugonfalvi templom csodálatos megújuláson ment keresztül.

A rugonfalvi templom homlokzata

Kiss Lóránd, aki egyebek mellett a rugonfalvi templom faliképeinek a restaurálását is végezte, a székelyföldi falképkutatások és helyreállítások helyzetéről, eredményeiről készített előadást. Előadásában a székelyderzsi mesterkör tevékenységére koncentrált, amelynek a tevékenységét négy csíki és négy udvarhelyszéki templomban, továbbá két szászföldi templomban találta meg.

Falkép a rugonfalvi templomból

Mihály Ferenc kiváló restaurátor, akinek számos székelyföldi templom köszönheti berendezésének restaurálását, a faanyag konzerválását és a festett részek megújítását. Egyik legutóbbi szép munkája az énlaki festett kazettás mennyezet teljes restaurálása volt, amiről előadása is szólt, ezt azonban egyéb elfoglaltsága miatt nem tudta megtartani.

Köllő Miklós a fiatfalvi Ugron kastély esetét vázolta föl, ami jelenleg a restaurálás és rekonstrukció határán van. A jelenleg is folyó munkálatok során komplex kutatásokat végeztek régészek, kertépítésszek, építészek és egyéb szakemberek bevonásával. Ennek eredményeként a korábbi alapokon Bethlen testőrkapitánya által épített, négy saroktornyos kastély, amiből mára csak egy L-alakú rész maradt meg, megmenthetővé vált. A gondos munka számos részletet tisztázott, a töredékek és maradványok eredeti helyzetükbe visszakerülhettek a rekonstrukció során.

A fitafalvi Ugron kastély kápolnája munka közben

Sebestyén József: Két székelyföldi templom helyreállításáról, s további fenntartásukról értekezett. Az egyik a háromszéki sepsikilyéni unitárius, a másik a marosvásárhelyi református vártemplom volt. Az előbbi az 1977. évi pusztító erejű földrengésben erősen megsérült. „Az 1978-tól a 80-as évek elejéig végzett régészeti és épületkutatás során kiderült, hogy eredetileg torony nélküli, nyújtott félkörívesen záródó szentélyű egyhajós templom volt, mely valamikor a 13. század folyamán épülhetett a település 12. századi temetőjére. Az értékes műemléktemplom legutóbbi helyreállítási, restaurálási munkálatai 1994-ben kezdődtek, s 2004-re fejeződtek be. A szerkezeti megerősítő s állagmegóvó munkák, a feltárt falképek konzerválása mellett a helyreállítás fontos, látványos eredménye az egykori későgótikus kőkeretes déli portál hiteles rekonstrukciója volt.”

A sepsikilyéni templom

„A marosvásárhelyi vártemplom a 14. század végén és a 15. század elején, majd a kolostort átvevő obszerváns ferencesek tevékenységével az 1440-es évek elején épülhetett. 1601-ben a hajdúk felégették a várost, amelynek következtében a kolostor olyan súlyosan sérült, hogy maradványait később nagyrészt lebontották, mindössze a templom tornya, sekrestyéje és a káptalanterem apszisa, valamint a templom maradtak fenn. A barokk korban a templom új mennyezetet kapott. A templom részleges régészeti és restaurátori kutatáson alapuló, ebből következően részleges konzerváló, állagmegóvó, s restauráló helyreállítása 2018-19-ben kezdődött, s 2022-ben fejeződött be.”

A marosvásárhelyi vár, háttérben a kapucinus templom

Albert Homonnai Márton a Budapest Lipótváros által Énlaka hagyományos képe megőrzésére nyújtott rendszeres műemléki támogatás felelőse. Évtizedes tevékenysége eredményeként örvedetesen megváltozott a falu képe, fokozatosan sikerül lecserélni a teelésképet zavaró elemket. „Amint örvedetesen tapasztalhatjuk az utóbbi időben az értékvédelem igénye egyre jobban kiszélesedik a tágabban értelmezett épített örökség irányába, a jogilag műemléknek nyilvánított épületeken és együtteseken túl. Rövid előadásomban néhány példát mutatok ezen törekvések lehetőségeinek illusztrálására attól függően, hogy minősített műemlékről vagy általában vett örökségről szól a beavatkozás.” Az előadás nem hangzott el, a kötetben lesz olvasható.

Kondor Tamás az énlaki porták műemléki felmérésének tanulságairól és azokról a faluképet emelő törekvésekről, akciókról beszélt, amit a PTE építész-hallgatóival hosszú éveken át nyaranta végzett. Több mint harminc porta teljes, szabatos felmérésével és dokumentálásával nem csak kiváló dokumentációt készítettek, hanem módszertani példát is mutattak más, hasonló településeknek. A Castellum-kilátó, a Székelyföldi Iránytű és az iskola udvarán kialakított játszótér mind a falu érdekét, turizmusát, jövőjét szolgálja.

Énlaka, Castellum kilátó

Visy Zsolt

Kortárs építészettörténet VII. konferencia A népi építészet védelmének aktuális kérdései a Kisalföldön

2023 szeptember 16-án szombaton, a Kulturális Örökség Napjai programsorozat keretében került megrendezésre a Széchenyi István Egyetem Építészettörténeti és Városépítési Tanszék *Kortárs építészettörténet* című konferenciasorozatának immár VII. sorszámot viselő konferenciája, melynek témája *A népi építészet védelmének aktuális kérdései a Kisalföldön* volt. A rendezvénynek a mecséri *Kovács-Simon-pajta* adott otthont. A konferencia társszervezője a pajta gazdája Dr. Kovács Norbert volt, további szakmai partnerek az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület, a Győr-Moson-Sopron Megyei Építész Kamara, valamint a Győri SZC Hild József Építőipari Technikum voltak.

A helyszínt aktuálissá teszi, hogy a leromlott állapotú épületet a *Népi Építészeti Program* támogatásával sikerült megmenteni a pusztulástól. A tulajdonos célja a pajta kulturális célú hasznosítása, előadásokat, pajtamozit, táncházat és – mint jelenleg – tudományos konferenciát tartanak benne.

A konferencia célja a népi építészeti emlékek megőrzésével kapcsolatos szakmai tapasztalatcsere, tudásközvetítés és ismeretterjesztés volt. Régóta közismert, hogy az épített örökség megóvása nem lehet csupán a szakma által maga elé tűzött cél, ezért a konferencia megszólított közönsége nemcsak a szűk szakma, hanem a település lakói, akiknek a bevonása azért fontos, hogy a lakosság megismerhesse az építészeti emlékek megőrzésének emberi, szakmai, technológiai és evolúciós oldalát és ekként tekintszen a saját épített környezetére. A konferencia mottója: *Emlékezzünk, emlékeztessünk, hogy emlékezessünk*, remekül kifejezi az örökségvédelem hosszú távú célját: a mai generációnak azon kell dolgoznia, hogy az emberek bevonásával a történelem tárgyi bizonyítékait jelentő épületeket a következő generáció számára átörökítse.

A mintegy ötven jelen levőt először Kovács Norbert házigazda köszöntötte, majd Csaplár Zoltán Mecsér község polgármesterének bevezető gondolatai következtek, aki bemutatta Mecsért és hangsúlyozta, hogy a település számára sokat jelent, hogy egy ilyen magas színvonalú szakmai tanácskozásnak adhat otthont. A konferencia témájához kapcsolódva kiemelte a hagyományörzés fontosságát. Gondolatait a műemlékvédelem egyik alapeszményével zárta: „A jövőnket akkor tudjuk meghatározni, ha ismerjük a múltunkat”.

Veöreös András, mint a Széchenyi István Egyetem Építészettörténeti és Városépítési Tanszékének tanszékvezetője felhívta a figyelmet, hogy a konferencia Tanszék által 2011-ben elindított Kortárs építészettörténet sorozat immár hetedik rendezvénye, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület képviselőjeként pedig hangsúlyozta a népi építészeti emlékek védelmének a fontosságát.

Józsa Tamás a Győri SZC Hild József Építőipari Technikum igazgatója a fiatalok értékvédő munkába való bekapcsolását, és az értékalapú oktatást emelte ki az iskola legfontosabb céljai közül.

Körmendy János a Győr-Moson-Sopron Megyei Építész Kamara nevében köszöntötte az érdeklődő közönséget és felhívta a figyelmet arra, hogy a településeken levő házak akkor tudnak valódi otthonokká válni, ha a település megőrzi a történeti értékeit.

A köszöntők után Tóth Hanna, a Győri SZC Hild József Építőipari Technikum diákja énekelt népdalt, ami megalapozta a konferencia hangulatát.

Az előadások sorát *A falu építészeti értékeinek védelme* címmel Fábián Edit építész, kutató nyitotta meg. Az épületek védettségének jogi kategóriáiból kiindulva mutatta be a falvak védendő értékeit. A hagyományos falukép eltűnésének legfontosabb veszélyeként-okaként a falusi életmód eltűnését és helyette a városi életmód vidéki megjelenését jelölte meg.

Metodika és informatika, kihívások és lehetőségek a népépítészeti kutatásában címmel Kottmayer Tibor, a Széchenyi Egyetem oktatója tartott előadást, melyben azt a kérdést tette fel, hogy ha a nagy gonddal készülő felmérések, műemléki értéktárak sok esetben a feledés homályába merülnek, akkor a dokumentálás vajon egy egyszerű adatfelhalmozás, vagy valódi tudást ad-e a társadalomnak?

Farkas Renáta Judit, a Teleki László Alapítvány mentori koordinátora *Népi építészeti emlékek felújításának szakmai és pénzügyi támogatása* címmel mutatta be a Népi Építészeti Programot. Ismertette a program céljait, a támogatási rendszert és az immár épületek százainak felújításában megmutatkozó eredményeket.

Szünet után *A műemlék-felügyeleti hatóság lehetőségei és kihívásai a népi építészet védelme terén* címmel Marek László, a megyei műemlék-felügyeleti hatóság osztályvezetője számolt be a hatóság feladatellátásának népi építészeti emlékekkel kapcsolatos nehézségeiről. Előadásában a műemlék-felújítások szereplőinek feladatát, a szereplők közötti párbeszéd és együttműködés fontosságát hangsúlyozta. Kiemelte a naprakész nyilvántartás fontosságát, és azt, hogy a hatóság akkor tud eredményesen működni, ha magasan képzett, szakmailag felkészült munkatársakkal rendelkezik.

Ezt követően Körmeny János a Fertő-Neusiedler See kultúrtáj világörökségi terület főépítésze *Hagyományörzés a kortárs falusi építészetben* címmel tartott előadást. Előadásának egyik központi gondolata az épített környezet harmóniájának, a települések és az épületek lelkületének hangsúlyozása volt. Ennek kialakítását az építészek nagy mértékben tudják befolyásolni, amennyiben az egyes épületek terveit ezen felelősségük tudatában készítik.

Megmaradva a Fertő-tájon, a témát Balogh Miklós és Nagy-Balogh Livia gyakorló építészek *Építészeti illeszkedés falusi környezetben* címmel folytatták. Az előadásból kiderült, hogy a kisebb, 80-100 m²-es épületek szinte maguktól beilleszkednek a hagyományos épített környezetbe, de a meglévő épületek a nagyobb alapterületű épületek esetén is jó kapaszkodót nyújtanak a tervezőnek. Nagy segítséget jelent a korszerű technika alkalmazása, a drónfelvételek alapján készülő fotogrammetriai felmérés kirajzolja a tervezési helyszín környezetében meglévő épülettömegeket, melyek inspirációt adnak a tervezés során.

A szendvicsebéd és kötetlen beszélgetés után ismét Tóth Hanna népdala hangolta rá a közönséget a szakmai programra.

A délutáni szakmai előadások sorát Révész-Jordanits Anett, építész, a Széchenyi Egyetem PhD hallgatója nyitotta meg *Az épített örökség megőrzésének kihívásai és lehetőségei egy Balaton-felvidéki zsákfaluban* címmel, kicsit tágítva a konferencia címében szereplő Kisalföld határait. Előadásában azt boncolgatta, hogy vajon kinek fontos a falu épített öröksége? A megőrzés a szűk szakma, a teljes lakosság vagy a település vezetésének a feladata-e?

Műemlékfenntartó képzés, fiatalok aktív részvétele a népi építészeti emlékek megőrzésében címmel Józsa Tamás, a Győri SZC Hild József Építőipari Technikum népi építészeti emlékek megőrzéséért végzett tevékenységét mutatta be. Az iskola felmérőtáborok, szakmai gyakorlatok és a Műemlékfenntartó szaktechnikus képzés révén neveli a diákokat az értékörző szemléletre. Mint láttuk, eredményesen, hiszen a konferencián az iskola mintegy tucatnyi diákja vett részt aktívan.

Simon Beatrix, mecséri kötődésű építész *A vadosfai közösségi ház megmentése* című esettanulmánnyal hívta fel a figyelmet az együttműködés fontosságára. A településkép szempontjából fontos, de bontásra ítélt épületet a tervező, a hatóság és a tulajdonosok összefogásával sikerült megmenteni és felújítani.

A negyedik előadásblokkot Kern Barnabás, a Széchenyi Egyetem végzős építészmérnök hallgatója kezdte *A népi építészet vége? A Kádár-kockák kialakulása és utóélete* című előadásával. Az épülettípus kialakulásával kapcsolatban feltette a – megválaszolhatatlan – kérdést, hogy az vajon egy szerves fejlődés eredménye, vagy a városi építészek által kitalált formáról van szó. Az egyszerű eszközökkel készült homlokzati díszek sokfélesége mindenestre csodálatra méltó.

Népi műemlékek védelme és a szabadtéri néprajzi múzeumok - az 50 éves Vasi Skanzen apropóján címmel számolt be Nagy Endre muzeológus a hazai szabadtéri múzeumok kialakulásáról, célkitűzéséről. A hagyományos építéstechnikákat ismerő szakemberek kihalásával ma a skanzenek jelentik ennek a szaktudásnak a génbankját.

A konferencia záró előadását *Táji geometriák: a vernakuláris és iparosított táj formáinak interpretációja* címmel Molnár Szabolcs építész, a Paradigma Ariadne építész műterem vezetője mutatta be. Az építészetelméleti témájú előadás a mindenkori tervezési helyszín környezetelemzésének fontosságát és inspiráló hatását hangsúlyozta és méltó zárása volt a szakmai programnak.

A konferencia alatt a kiállítótérként is működő pajtában a Győri SZC Hild József Építőipari Technikum népi építészeti kiállítása volt látható.

Az előadásokat követően az érdeklődők Simon Beatrix, a Kisalföld Kincsei Egyesület képviselőjének vezetésével megtekinthették a mecséri hajóvontatók házát. A nádtető épület felújítás előtt áll, a megalapozó dokumentációk és a tervek a Népi Építészeti Program támogatásával már elkészültek.

A konferencia a Smart Project Consulting Informatikai Kft., a Lipóti Pékség, a Jáger és Társa Kft, a Dunaparti Vendégházak, az OMIFACTUM KFT., a H és H Bau Plust Kft., valamint a Holz Special Fatelep anyagi támogatásával valósult meg, amiért a szervezők ezúton is köszönetet mondanak.

Kovács Norbert házigazda köszönti a konferencia résztvevőit a mecséri Kovács-Simon-pajtában (foto: Kottmayer Tibor)

Veöreös András

XXXI. Országos Műemléki Konferencia – Múltunk a jelenben 2023. szeptember 28-30. Veszprém, ActiCity

A XXXI. Országos Műemléki Konferencia 2023. szeptember 28-án, csütörtökön délután vette kezdetét. A konferenciának sajátos karaktert adott, hogy a helyszíne Veszprém volt, amely 2023-ban Európa – egyik – kulturális fővárosa. A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa elnevezésű kulturális rendezvénysorozathoz kapcsolódóan kivételes mértékű műemlékfelújítási program is megvalósult Veszprémben. A Veszprém-Balaton 2023 Zrt. a műemléki konferencia megvalósulását és lebonyolítását is támogatta. A konferencia mindhárom napján figyelmet kapott a kulturális főváros és régiójának megismerése, de az első napon különösen is ez volt a fókuszban.

A konferencia is egy most – több évtizedes enyészet után – megújított épületben kapott helyet: az egykori püspökkert déli végében álló egykori gyermekmenhely majd gyermekkórház felújításával, átépítésével és bővítésével létrehozott ActiCity Tánc- és Mozgásművészeti Központban.

Az ActiCity Tánc- és Mozgásművészeti Központ új épülete (fotó: Szántó Julianna)

A programsorozat a köszöntőkkel vette kezdetét. Porga Gyula, Veszprém polgármestere házigazdaként üdvözölhette a konferencia résztvevőit. Hangsúlyozta, hogy a helyben megvalósult műemlékvédelmi beruházások valójában a nemzet és Európa számára egyetemes jelentőséggel bírnak, amely jóval túlmutat a gazdasági vonatkozásokon. Markovits Alíz a Veszprém-Balaton 2023 Zrt. vezérigazgatója az Európa Kulturális Fővárosa program alappilléreinek ismertetése után a régióban megvalósuló számos örökségvédelmi beruházás jelentőségét emelte ki.

Az Építészeti és Közlekedési Minisztérium részéről Vukoszávlyev Zorán Műemlékvédelemért Felelős Helyettes Államtitkár szavai adtak szakmai keretet a rendezvénynek. Érdekes gondolati szál volt köszöntő soraiban a kulturális örökségnek generációkon átívelő jellegének, és a közben változó, folyamatosan megújuló nemzedékeknek a kettőssége: ezen keresztül a közösségi emlékezet hagyományozódásának fontosságára mutatott rá. Kiemelte az ICOMOS MNB fontos szerepét a műemlékvédelmi szakma utódnevelésében, ezáltal az örökölt értékeknek a következő generáció számára való átadásában. Majd arról beszélt, miképpen integrálódik a műemlékvédelem tárgyköre a készülő építészeti törvénybe.

A köszöntők zárásaként Nagy Gergely, az ICOMOS MNB elnökének beszéde következett. Ez utóbbi keretében nyílt lehetősége az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságának személyesen, „hazai” környezetben is megünnepelni, hogy Fejérdy Tamást a műemlékvédelmi szakma legrangosabb nemzetközi kitüntetésével, a Gazzola-díjjal ismerték el. A nap levezető elnöke Nagy Gergely Domonkos, az ICOMOS MNB alelnöke volt.

A köszöntők után az első szakmai előadást Sulyok Balázs Ede, Veszprém város főépítésze tartotta: a város kialakulásának és szerkezeti fejlődésének története, a kiemelkedő műemlékek koronként történő áttekintése a későbbi, városban tett séták alkalmával is hasznos információknak bizonyultak.

Csemez Attila a balatoni régió táji-történeti sajátosságairól beszélt. Terjedelmes és adatgazdag előadásában vezérfonal volt – természetesen, a hely jellegéből adódóan – a víz jelenlétének és az antropogén beavatkozásoknak a kölcsönhatása, konfliktusai. Az olykor költői emelkedettségű, sűrűn idézetekkel gazdagított percek a felvázolt számos hibás döntés ellenére pozitív kicsengéssel zártak.

Veöreös András közvetlen hangvételű előadása a régió műemlékvédelméről szólt. Összegzésként kiemelte, hogy bár a megye nagy számú és történeti jelentőségében is kiemelkedő műemlékállománya révén mindig is kitüntetett szerepet kapott a szakmától, napjainkban a szakmához kötődő helyi szakemberek alacsony száma és a kapcsolati háló hiánya miatt a műemlékvédelmi gondolkodás és érdekérvényesítő képesség gyengébb, mint amire a megye hivatott lenne. Fontos lenne az értékőrző szemlélet növelése, szakmai programok szervezése, a műemléki értékek iránt elkötelezett szakemberek és civil szervezetek közötti együttműködés erősítése.

Végül Szabadics Anita a táji identitás megőrzésének témájába adott betekintést. Tapolcai származású lévén előadásának egyszerre volt tudományos és személyes jellege. A Tapolcai-medence és régiója tájhasználatának változásai, illetve a tájkarakter erősítésének lehetséges eszközei után a pozitív jövő lehetőségeit is felvázolta.

Az előadások után a konferencia helyszínének (az ActiCity Tánc- és Mozgásművészeti Központnak) felújítását tervező építész, Anthony Gall vezetésével tekintettük meg a teljes épület-komplexumot. Az ismertetésben a szerkezeti kihívásoktól a funkcionális kérdéseken át a sajátos örökségvédelmi vonatkozásokig sok mindenről szó esett...

Anthony Gall (fotó: Szántó Julianna)

Az ActiCity esti fényekben (fotó: Szántó Julianna)

A Metisz Kisvendéglőben elfogyasztott vacsora alatt az asztaltársaságoknak lehetősége nyílt a nap sok élményének átbeszélésére.

Nagy Gergely Domonkos

A XXXI. Országos Műemlékvédelmi Konferencia második napjának központi témája a magyar műemlékvédelem 1945 utáni időszakának bemutatása és értékelése volt.

A Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ tehetséges fiatal munkatársai, F. Dóczi Erika és Kovács Gergely (Kádár Zsófia mellett) a 150 éves magyar műemlékvédelem történetét feldolgozó időszakos kiállítás kurátoraiaként váltak igazán ismertté a műemlékes szakma és a műemlékvédelem ügye iránt érdeklődő nagyközönség körében. Felkészültségükről, többéves, alapos kutatómunkán alapuló szintetizáló készségükről a konferencia hallgatósága is meggyőződhetett. Kovács Gergely a magyar műemlékvédelem 1945-től 1957-ig terjedő történetét tekintette át előadásában. Ismertette a II. világháború pusztításait követően megindult, elsősorban a főváros műemlékeire fókuszáló helyreállítási munkálatokat: a Műemlékek Országos Bizottsága (majd az 1949-ben létrejött, mindössze négy esztendőig megélt Múzeumok és Műemlékek Országos Központja) szerepvállalását, valamint a szervezet kulcsfigurájának számító Dercsényi Dezső műemléki munkálatokban vállalt korszakos szerepét. A háborút követő bő évtized nemcsak a szakmai protokollok, de a jogi szabályozás tekintetében is az útkeresés időszakának számított. Ekkor vezették be a műemléki jelentőségű terület fogalmát, s előbb az Építési Tanács, majd az Országos Építésügyi Hivatal hatáskörébe helyezték a műemlékekkel kapcsolatos feladatok koordinálását. A szervezeti struktúra aztán hosszabb időre megszilárdult az Országos Műemléki Felügyelőség 1957-es létrehozásával, mely a magyar intézményes műemlékvédelem egyik legfontosabb mozzanatának számít.

F. Dóczi Erika az ezt követő szűk három évtized történetét foglalta össze, bemutatva a három- és ötéves tervek keretein belül zajló műemlékhelyreállításokat. A hazai műemlékvédelem mai szemmel nézve inspirálónak tűnő időszakát – mely a magyar középkori városi régészet módszertani megszületésének is tekinthető – továbbra is meghatározta a budai vár és a középkori város háborús károkat szenvedett épületrészleteinek tudományos kutatása: régészeti feltárása, falkutatása és dokumentálása. Az 1960-as években aztán a vidéki Magyarország legjelentősebb, turisztikai célpontként is számottevő középkori várai (többek között: Gyula, Szigetvár, Kőszeg, Visegrád, Sárospatak) is bekerültek a mind szervezettebbé váló, elméleti megközelítésben és alkalmazott módszertanban is magas színvonalat képviselő OMF célfeladatai közé. A sokasodó kutatási és helyreállítási feladatok összetettsége, a mind magasabb szinten tevékenykedő kutató és építész munkacsoportok tevékenysége indukálta a Genton István szerkesztői szerepvállalása által még 1948-ban elindított Magyarország Műemléki Topográfiaja sorozat folytatását – a szerkesztői, szervezési feladatokat Dercsényi Dezső végezte. Nagy jelentősége lett továbbá az OMF munkájáról beszámoló évkönyvnek, a Magyar Műemlékvédelemnek is. A sokszor több évet felölelő előkészítő kutatási és terepi munkákról beszámoló évkönyv máig alapvető szakirodalma a hazai műemlékes építész, régész és művészettörténész szakmának. A konferencia második napjának két plenáris előadója nagy elméleti háttértudással, jó arányérzékkel súlyozva és nagyszerű stílusban prezentálva mutatta be a magyar műemlékvédelem 1945 és 1985 közötti négy évtizedének korszakos személyiségekben – és korszakos műemléki munkákban – bővelkedő történetét, s mindez remek elméleti bevezetője volt az előadásokat követő pódiumbeszélgetésnek.

A magyar műemlékvédelem elmúlt évtizedeinek kihívásairól, eredményekkel és nehézségekkel egyaránt fűszerezett tevékenységéről Ritoók Pál moderálása mellett M. Anda Judit, H. Nándori Klára, Fejérdy Tamás és Vándor András beszélgettek. A személyes hangvétellű, időnként humoros anekdotákkal tűzdelt beszélgetésből világosan kitűnt, hogy mi számított az évtizedeken át magas szakmai és etikai normák mentén működő intézményes magyar műemlékvédelem egyik legnagyobb erősségének, s mi az, ami napjainkban talán a legfájóbb módon hiányzik: a sokszor fizikailag is egymás közelében lévő egyes részlegek és csoportok közötti szakmai eszmecsere, az ezek menték kialakuló emberi kapcsolatok, a közös vállalások és sikerek megteremtették „a magyar műemlékes nagy generáció közösségét”, melyre az utókor egészséges irigységgel kevert csodálattal tekinthet.

A kerekasztalbeszélgetés résztvevői (fotó: Szántó Julianna)

A magyar műemlékvédelemmel kapcsolatos blokkot követően Eleöd Ákos, a budapesti Memento Park – Szoborpark Múzeum terveit és szakmai koncepcióját kidolgozó építész előadásában az egyedülálló történelmi emlékhely létrehozásának körülményeivel, üzenetével és jelenlegi állapotával ismerkedhetett meg a konferencia hallgatósága. A történelmi emlékhelyként, oktatási központként és turisztikai attrakcióként egyaránt értelmezhető Memento Park bekerült a legveszélyeztetettebb európai örökségi helyszínek listájára.

A konferencia délutáni programját egy veszprémi tanulmányi séta indította, Márkusné Vörös Hajnalka vezetésével. A VEB-2023 programsorozat keretében a kontinens egyik legnagyobb helyreállítási projektjévé vált veszprémi várnegyed megújult műemlékeinek megismerését az éppen félidejénél tartó műemlékhelyreállítási programot bemutató Work in Progress 2023 kiállítás megtekintése követte, Nagy Veronika közreműködésével. A konferenciaprogramot a fizikai megújulás és a jelenlegi működtetés szellemisége kapcsán egyaránt példaértékűnek tartható, balatonfüredi Zsidó Kiválóságok Házának megtekintése zárta.

Ringer István

A harmadik napot a konferencia szintén a magyar műemlékvédelmet a II. világháború után felemelő személyekről való megemlékezésnek szentelte.

Az előadások sorát Raffay Endre Horler Miklósról szóló megemlékezése nyitotta. A száz éve született Horler Miklós életútjának rövid bemutatását követően az előadó méltatta a tudományos tevékenységét, a műemlékvédelem hazai és nemzetközi módszereinek kidolgozásában betöltött szerepét, melynek csúcspontjaként részt vett a Velencei Karta megfogalmazásában; majd bemutatta a budai vár és a simontornyai vár helyreállításában való részvételét. Civil tevékenysége és nemzetközi kapcsolatai között kiemelkedő az ICOMOS-ban végzett munkája, a Magyar Nemzeti Bizottság megalapításában való aktív részvétele, a Leuven-i egyetemen végzett oktatói munkája.

Takács Imre Entz Géza műemlékvédelemben végzett munkásságáról tartott előadást, akinek vérbeli pedagógusként szívügye volt az oktatás, a továbbképzés, a magas szintű ismeretterjesztés, ennek érdekében nagy hangsúlyt helyezett a kutatási eredmények publikálására. Kutatóként a legfontosabb területe Erdély középkori építészetére volt, kutatási tapasztalatait felhasználva húsz évig vezette az OMF Kutatási Osztályát.

Klaniczay Péter Dercsényi Dezsőről emlékezett meg. Dercsényi Dezső szintén nagy hangsúlyt fektetett a publikációkra, könyvei nem csak magyarul, hanem idegen nyelveken is megjelentek. A Nagy Lajos

koráról vagy a magyarországi román kori építészetéről írott művei a mai napig meghatározó forrásai a magyar építésztörténetnek.

Az első előadásblokkot Fejérdy Tamás Gerő Lászlóról szóló értekezése zárta. Gerő László építészként vett részt a hazai műemlékvédelem magas szintre emelésében. Itáliai kapcsolatainak, tapasztalatainak felhasználásával tervezte meg számos műemlék épület helyreállítását. Legfontosabb munkája a budai vár helyreállítása volt, melyet több könyvben is publikált. De megjelent könyve a magyarországi várépítészetéről, a terjes magyar építésztörténetéről, és évtizedekig szerkesztette a Műemlékvédelem című folyóiratot is.

Kávészünet után a konkrét személyek helyett a hazai műemlékvédelem II. világháború utáni módszereinek elemzése került terítékre.

Entz Géza Antal Tudomány és műemlékvédelem – értékfeltárás, érték helyreállítás címmel tartott lebilincselő előadást. Kifejtette, hogy az eredményes műemlékvédő munka csak a nyitott állami szerepvállalás, a konzisztens törvényalkotás és egységes joggyakorlat mellett, a muzeológia, a régészet és a művészettörténet módszereit magáévá tevő komplex szemléletű történettudománynak köszönhetően, a szakma elhivatott képviselőinek részvételével jöhetett létre Magyarországon.

Haris Andrea Műemléki kutatások – elvek és gyakorlat 1945-1985 között című előadását a II. világháború előtti időszakra jellemző kutatási módszerek felidézésével kezdte, majd kifejtette, hogy a háború utáni időszakban az értékek esetleges feltárása helyett mennyivel inkább a tudományos módszerek kerültek előtérbe. A középkori épületrészek meglétére a háborús pusztítások irányították rá a figyelmet, ezek feltárására az OMF-ben új, hatékony módszereket kezdtek alkalmazni. A kutatómódszertan kidolgozásában Gergelyff András és Dávid Ferenc jártak elől.

Az előadások sorát Arnóth Ádám Műemlékek és helyreállításuk – elvek és gyakorlat 1945-1985 között című előadása zárta. Az Előadó kezdő gondolatként a Velencei Karta etikai vonatkozásaira, mint alapelvekre hívta fel a figyelmet, majd ebből kiindulva fejtette ki a hitelességre, a műemlék anyagában való megőrzésére vonatkozó gondolatait, melyet számos esettanulmány bemutatásával támasztott alá. A záró gondolatok Veszprémhez kötődően a Szent Mihály székesegyház helyreállításával és a Szent György kápolna védőépületének elbontásával foglalkoztak.

Az előadásokat követő ebéd után a résztvevők a Laczkó Dezső Múzeum Egry József 140 – Balaton, Szicília, Nervi című kiállítását tekinthették meg szakavatott vezetéssel.

A konferencia tapasztalatai alapján a XX. század második felében helyreállított műemlékek kortárs építészeti kiegészítései a veszélyeztetett épületek közé tartoznak. Ezek megőrzése érdekében a résztvevők szándéknyilatkozatot fogalmaztak meg arra vonatkozóan, hogy a legkiválóbb helyreállítások összegyűjtésével javaslatot tesznek a Minisztérium számára ezen értékes épületrészek védendő értéként való feltüntetésére a műemlékjegyzékben.

A konferencia harmadik napjának előadói és résztvevői (fotó: Szántó Julianna)

Veöreös András

A Konferencia előadásairól készült videófelvételek az alábbi linken tekinthetőek meg:
https://youtube.com/playlist?list=PLPazQehpm5neVaIaovrCrbl1JG5_muxqd&feature=shared

A IV. 'Mócsényi Mihály' Kertművészeti- és Kerttörténeti Konferencia és Műhely Fertődön

Idén csodálatos „késő-nyári” időben október 5-6-7. között rendeztük meg, - az immár hagyományosnak mondható-, nemzetközi eszterházi kerttörténeti konferenciánkat, „*Kertörökség és a Víz elem*” címmel. A helyszín az Esterházy-kastély *Marionett színháza*, az *Orangérie*, és természetesen a *kastély kert* volt.

Az eszterházi kastély a Haydn szoborral

A főszervező a Magyar Kertörökség Alapítvány, az Eszterháza Kulturális Kutató- és Fesztiválközpont, valamint a Magyar Tájépítészek Szövetsége volt.

Társszervezők a Haydneum - Magyar Régizenei Központ Alapítvány, a Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem, Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet, valamint, ahogy eddig is minden alkalommal-, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága volt. Ki kell emelni a 'European Route of Historic Gardens' nemzetközi szervezetet is, amely hivatalosan első alkalommal szerepelt partnerként a rendezvényen. A 'European Route of Historic Gardens', az ERHG, a történeti kertek európai útja, az UNESCO egyik szervezete. A Magyar Kertörökség Alapítvány szakmai támogatásával - amely Magyarországról elsőként lépett be ebbe a szervezetbe-, tavaly hivatalosan is beválasztotta tagjai közé Eszterházát. Itt érdemes megjegyezni, hogy idén májusban a Firenzében tartott éves ERHG

konferencián pedig sikerült Fehérvárcsurgó és Gödöllő kastélykertjeit is felvetetni ebbe az illusztris nemzetközi csapatba.

Kezdődik a rendezvény

A konferencia résztvevői a külföldi előadók mellett a hazai tájépítész szakma legszélesebb területeiről képviseltették magukat. Jelen voltak a minisztériumban dolgozó kollégák, az egyetem jeles oktatói, hallgatói nagy számban, és a fontosabb tájépítész irodák tervezői. Örömmel tapasztaltuk, hogy most is voltak 'laikus' érdeklődők is, akiket a téma fontossága, érdekessége vonzotta Eszterházára.

A köszöntőket Oláh Zsanett az Eszterháza Kulturális Kutató- és Fesztiválközpont ügyvezető igazgatója, valamint dr. Herczeg Ágnes a Magyar Kertörökség Alapítvány elnöke mondta. A megnyitón részt vett Lánszki Regő államtitkár az Építési és Közlekedési Minisztérium Építészeti Államtitkárságának vezetője, aki beszédében ismertette az új építési törvényben már hangsúlyosabb szerepet kapó tájépítész szakmának a lehetőségeit, feladatait. Megjelent az Esterházy család képviselőjében a fiatal gr. Esterházy Pál, aki jelenleg a család képviselője, valamint gr. Kálnoky Tibor, az Eszterháza Kulturális Kutató- és Fesztiválközpont Felügyeleti Bizottságának elnöke is.

Kortárs kertrészlet a Marionett színház és a kávézó mellett

A köszöntők után került sor a 'Kertművészet és a Zene' című konferencia - kötet bemutatására, amelyet a korábbi évek gyakorlatának megfelelően a szerkesztő, és egyben a mostani konferencia egyik legfőbb szervezője Sólyom Barbara tájépítész mutatott be.

A víz alkalmazása a kertben olyan mindenkit foglalkoztató téma, amelyet egyrészt lehet az érzékekre ható oldalról vizsgálni, történeti távlatokból, kertművészeti szempontból, de ugyanakkor manapság divatos és gyakorlati megoldásokat is felvető probléma kör, amellyel az elkövetkezendő évtizedekben szakterületünknek is kiemelten kell foglalkozni.

Az előadók között ismert kerttörténész professzorok, gyakorlati szakemberek egyaránt jelen voltak. A külföldi előadók a legkülönbözőbb országokból jöttek, mint pl. Egyiptom, Olaszország, Franciaország, Hollandia, Ukrajna. Megismerhettük Versailles, 400 éves vízi építményeit, a Villa d'Este és Tivoli egykori és jelenleg is működő szökőkútjait, technikai érdekességeit, a firenzei és toszkániai Medici kertekben alkalmazott hidraulikus rendszereket, valamint, hogy mit lehet tenni vízhiányos körülmények között az egyiptomi történeti kertekkel. A szintén ERHG tag ukrán Sofiyivka park vezető kutatója ismertette a csodálatos sziklás-tavas kert történetét és az üzemeltetés gondjait, de hallhattunk izgalmas előadást a vízről, mint a tájépítészet egyik legfontosabb eleméről is.

A francia előadás

A holland professzor előadása

A magyar előadók: Bardi Terézia Anna, Bittsánszky Ádám, Bugár Mészáros Károly, Fekete Albert, Herczeg Ágnes, Rigó Balázs ismert és kevésbé ismert helyszíneket, történeti kerteket, illetve újabb kutatásokat ismertettek. Érdeklődéssel várjuk az újabb konferencia kötetben ezeket az izgalmas anyagokat.

A két napos szakmai előadások mellett kiállítások, művészeti események, valamint ingyenesen látogatható gyermek- és családi programok is megrendezésre kerültek.

A Narancsházban Medcalf Laura képzőművész érzékletes- vízzel festett- képeit lehetett megtekinteni ' A víz mentén' címmel. Az első este sétát tehattünk Kótai Éva fertődi főkertész,és Balogh Ágnes osztályvezető szakmai vezetésével a parkban.

A második napon ünnepélyes rózsá ültetésre került sor Mócsényi professzor tiszteletére a rózsakertben. Második este a kastély Apollo termében Somlai Petra adott koncertet.

A szombati nap most is a családoké volt, de a külföldi és hazai előadókat Tata város meghívására egy tartalmas kirándulásra vitték a szervezők.

Bizakodással, örömmel tölthet el minket ez a most is igen sikeres rendezvény, és reméljük, hogy egyre inkább felkerülünk a történeti kertek európai térképére.

Szikra Éva

ICOMOS fiatalok Veszprémben

A Fiatal Műemlékvédők Fóruma 2023. október 28-i, a szeptemberi Országos Műemléki Konferencia által is inspirált programja Veszprém városának meglátogatása volt. A program két részből állt össze: egyrészt az Európa Kulturális Fővárosa program keretein belül megújult várban az aktuális műemlék-helyreállítások (Work in Progress) és a helyreállításokhoz kapcsolódó kiállítás szerepelt a programban, másrészt a modern városközpontot jártuk be.

A várban vezetőnk Dr. Nagy Veronika művészettörténész, a **Boldog Gizella Főegyházmegyei Gyűjtemény Múzeum** igazgatója volt.

Szombat délelőtt 10:00 órakor találkoztunk a Várban a Szentháromság-szobornál. Miután mindenki megérkezett, a fogadóépületben kaptunk egy rövid áttekintést a várban folyó munkálatokról, majd csapatunk elindult utunk első állomására, mely a Gizella kápolna volt.

A **Gizella kápolna** a veszprémi várnegyed legépebben fennmaradt középkori épülete. Azért különlegesen értékes, mert nagyban őrzi eredeti állapotát. Eredetileg két szintes volt, amely típusnak talán legismertebb képviselője a párizsi Sainte-Chapelle. A török időkben, amikor már nem lakott Veszprémben püspök, a kápolna elveszítette funkcióját, borospincének használták. Az új püspöki palota építéskor szinte teljesen elbontották, szerencsére ekkor kerültek elő a falán a bizánci stílusban festett freskók. Koller Ignác püspök felismerte a kápolna jelentőségét, ezért az alsó tér újjáépítésére már a 18. században sor került. A kápolna tehát hazánk egyik legkorábbi épületrekonstrukciójaként is jelentős. A jelenlegi felújításnál fontos szempont a freskók megvédése, melyhez komoly gépészetre van szükség a megfelelő klimatikus viszonyok fenntartására.

A felső kápolnának csak az északi falai vannak meg, sokáig ki voltak téve az időjárás viszontagságainak. Védőtetőt csak az 1990-es években kapott, a falak itt további kutatásra várnak.

A csoport a Gizella kápolna alsó szintjén (fotó: Márton Annamária)

A püspöki palota **barokk kápolnájának** megtekintése után megnéztük a **Szent György kápolnát**, ahol komoly bontási-építési és régészeti munkák folytak.

Érdeklődő fiatalok a Püspöki palota barokk kápolnájában (fotó: Veöreös András)

A Szent György-kápolna a várhegy legrégebb ismert épülete. A korai körtemplom építésének ideje bizonytalan, talán 972 és 996 közé keltezhető. Annyi bizonyos, hogy a 12. század első felében íródott Szent Imre-legenda szerint a herceg a Szent György-kápolnában tette le szüzességi fogadalmát, amit a kutatás ezzel a korai rotundával azonosít, így ekkor – 1020 táján – már állnia kellett, ez egyben az első történelmi adat is az épületre vonatkozóan. A kápolna a török korban pusztult el. Az épületmaradványokat 1957-ben fedezték fel, ekkor részleges kutatása is megtörtént, az épületelemek helyreállítására és a védőtető felépítésére 1967-ben került sor. A védőtető vasbeton héjszerkezete figyelemre méltó építészeti, statikai és technikai teljesítmény volt. A romok megóvása és bemutatathatósága mellett a védőépület tömegének magassága az utcaszintes sétáló járókelők horizontja alatt maradt, így a Székesegyház és a mellette álló Szeminárium épülete közötti átlátást nem akadályozta. A védőépületet végül a legújabb tervek szerint elbontották, helyére egy modernebb, tágasabb, de tömegében jelentősen megnövelt épület került.

A Szent György kápolna vasbeton héjszerkezetű védőtetője a régészeti feltárás közben (fotó: Márton Annamária)

Fiatal műemlékvédők a Szent György kápolnában épületében (fotó: Márton Annamária)

A Szent György-kápolna alaprajzi elhelyezkedése és a védőépület látványtervei. Forrás: Építészfórum 2023.03.08.

A Szent György-kápolna védőépületét az M Építész Iroda (Szentkúti Viktor) tervezte. A tervezés legfontosabb kérdése a hely ismételt szakrális térré alakítása és újradefiniálásának lehetősége volt, amit a konzervált romok és az új belső tér teljes mértékben ki tud elégíteni.

Várbeli sétánk során megnéztük a **Körmeny Palotában** kialakított veszprémi vár felújítás közbeni, átmeneti állapotát bemutató kiállítás: a *Work in Progress* (WIP – folyamatban lévő munka) nevet viselő **tárlatot**. A kiállítás nagyon egyedi, érdekes, sok kérdésre választ ad a várban történő felújításokkal kapcsolatban. Feltár sok kulisszatitkot, bemutat több érdekes részletet, folyamatot. A munkálatok megkezdésekor a műemlékes szakmában számos kérdés merült fel – talán mert nem volt megfelelő a tájékoztatás. A kiállítás minden kétséget eloszlat, véleményünk szerint kielégítő magyarázatot ad az egyes épületek felújítása közben meghozott építészeti döntésekre, meglátogatása nagy élmény volt és szakmailag is sok tanulságot szolgáltatott. Mindenképp érdemes felkeresni és végig tanulmányozni!

A kiállítás után a Körmeny Palota udvarában ültünk le, hogy beszéljünk a látottakról. A vélemények vegyesek voltak, azonban a kiállítás megtekintése után sokan egyetértettek azzal, hogy a legnagyobb felháborodásokat kiváltó felújítások kapcsán az ellenérzések leginkább a nem megfelelő

kommunikációra, illetve annak hiányára vezethetők vissza. Ami a legmeglepőbb volt azok számára, akik a mindennapi gyakorlatban nem találkoznak a műemlékfelújítások engedélyezéséhez kapcsolódó hatósági eljárásrenddel, hogy mivel „nemzetgazdasági szempontból kiemelt” beruházásokról volt szó, eltérő eljárásrend vonatkozott rájuk, többek között a tervezés során nem volt szükség tervtanácsai vélemény kérésre, tervszűrre, így komoly döntési felelősség hárult a – némiképp magára hagyott – örökségvédelmi hatóságra. Szerencsére a restaurálások során már minden szakág tervszűrőket hív össze, hogy minél szakszerűbb döntéseket hozhassunk.

Dr. Nagy Veronika szakszerű, izgalmas vezetést tart a múzeum épületében (fotó: Márton Annamária)

Miután a Várban megnéztük a középkori és a barokk emlékeket, illetve az azokhoz kapcsolódó aktuális műemlék-helyreállításokat, visszaérkeztünk a jelenbe, ugyanis a kortárs átalakításon átessett épületben, a Hangvillában ebédeltünk és kerestünk menedéket az eső elől. Az épületről rövid ismertetőt tartott a fiatalok közül Molnár Bianka, aki maga is veszprémi, így tájékozott az épület felől. (A Fiala Műemlékvédők Fórumának egyik „erőssége” a spontaneitás és a kreativitás: szinte minden csoportban előkerül valaki, aki tudásával és magyarázataival ki tudja egészíteni az aktuális látnivalókról szerzett ismereteinket. Köszönet érte!) Az épület a kortárs formáján túl több réteget is rejt, ugyanis eredetileg az 1970-es években épült **Séd Mozi** újragondolásával jött létre. Ezzel pedig már ebéd közben ráhangolódhattunk a délután hátralévő részére, ami igazodva az éves programhoz, a modern városközpont végig járását és a '45 utáni építészet emlékeinek megtekintését tartogatta.

Az ebédszünet után Veöreös András ismertette *Kovács Dániel: „Napról napra újszerűbbet és nagyobbat” Veszprém építésze 1945 és 1989 között* című tanulmánya alapján a modern városközpont történetét és mutatta meg térképeken a városnegyed változásait és a túránk további útvonalát.

A sétát időben visszafelé haladva kezdtük és elsőnek az 1980-as években végbement szemléletváltás eredményét, a Kossuth Lajos utca bontásoktól megmenekült majd rehabilitált épületeit tekintettük meg. De a figyelmünk most nem az utcafronti épületek helyreállítására irányult, hanem az akkori koncepció szerint végbement változásra, ami során az eredetileg hosszú, sűrűn beépített udvarok kibontásra, egybenyitásra kerültek. Az ezen koncepció hatásaként létrejött lépcsőzetes, teraszos, kissé rejtettebb terület és az azt övező vendéglátó egységek, üzletek egy hangulatos korszak képét mutatták, főleg, ha az éppen szakadó eső közepette elképzeltük, hogy nyár van, süt a nap és az emberek megtöltik a helyet élettel.

Ezután a **Posta**, a **Lordok Háza** és a **Húszemeletes** meg a hozzá kapcsolódó kereskedelmi központ hármasa által határolt Főposta téren álltunk meg. Itt a „hosszú hatvanas évek” és a ’80-as évekbeli átmeneti és irányváltó korszakok közötti különbségeket is megfigyelhettük az épületeken. Amíg a Posta a kor stílusában, de tömegében a régebbi kétszintes házsorhoz illeszkedve épült a ’80-as években, addig a másik két épület láthatóan a nagy léptékű változtatásokat célzó, társadalmat formálni akaró, Márton-féle rendezési tervnek megfelelően épült a ’60-as, ’70-es években. A Lordok Házán megfigyeltük, hogy a párttitkár Pap János sokszor minimálisan szabadabb kezet adott a tervezőknek, például ez a lakóépület a tűzfalra kifordított erkélyeivel, az utca szinten kialakított üzleteivel és a fekete pirogránit burkolatával kiemelkedik a lakótelep többi, nagyblokkos technológiával épült épülete közül.

Következőnek a modern városközpont legkorábban épült épületeit néztük meg, amik még a VÁTI által készített rendezési koncepció szerint készültek. A Szent Imre teret három épület fogja közre, a volt **pártház**, a **Bástya Áruház** és a **Hotel Veszprém**. Itt megfigyelhettük, hogy valóban az összehangolatlan telepítés következtében mindhárom épület a hátát mutatja a térnek, ami már a korban kritika tárgya volt és ez eredményezhette, hogy végül Márton Istvánt bízták meg a végleges rendezési terv elkészítésével, amiben ezek az épületek már, mint adottságok voltak jelen, akár csak ma. Ezt a furcsa szituációt napjainkban tájépítészeti elemekkel próbálják oldani. A pártházat megnézve megállapítottuk, hogy az épület tervezője itt is kapott némileg nagyobb szabadságot. Ami a pártház főszárnyához kapcsolódó trapéz alakú, fűrészfogas tetejű, az egykor a nagy előadót magába foglaló melléképületben; a főszárny bejáratához vezető rámpa és lépcső enyhén tört formájában; és az emeleti tanácsterem homlokzatból való kiugrásában nyilvánul meg.

Az egykori pártszékház épülete (Fotó: Nagy Kristóf)

Legutolsó állomásként a **Cserhát lakótelep** épületei között sétáltunk, majd a Bagolyvári- és Jutasi út sarkán álló, a tömegében egy eltolással minimális játékot megengedő lakóépületnél álltunk meg. Innen még megfigyeltük az **autóbusz pályaudvart**, aminek a 45 fokban elforgatott monolit beton héjszerkezetű lefedése szintén egy szabadabb tervezési attitűdre utal. Illetve itt ejtettük meg a program

zárásaként a '45 utáni korszakhoz tartozó modern városközpont értékelését, elemzését, a látottak megbeszélését, ami azért is fontos, mert a korunkat közvetlen megelőző kor építészetéből rengeteget lehet tanulni, ami tudást a kortárs építészetben is lehet kamatoztatni.

A városrész egyik tanulsága, hogy sokszor a világháború előtti modernista várostervezési irányzatok társadalom jobbító szándékai átszivárogtak a szocialista várostervezési metódusba is, olyan módon, hogy a szocialista, város léptékű beruházások a munkásosztály felemelését szándékozták szolgálni. Ez a Cserhátan abban valósult meg, hogy a területet nem zsúfolt lakóépületekkel építették tele, hanem mint komplex várostervezési feladatot kezelték. Vagyis a lakóépületek mellett kereskedelmi központot, üzleteket, szállodát, pártházat, vendéglátó egységeket, iskolát, bölcsődét, utcákat, sétáló utcát, tereket, autóbusz pályaudvart, parkolókat is terveztek. Manapság, amikor a nagyvárosokban gomba módon szaporodnak a zsúfolt társasházak fontos lenne elérni, hogy a nagy társasházak beruházói, tervezői ne telkekben, hanem város léptékben gondolkozzanak és a tervezési programokban ne csak a lakások, hanem az élet egyéb területeit kiszolgáló létesítmények és a környezeti elemek is benne legyenek. Másik megfigyelésünk a megfelelő anyaghasználat és a karbantartás fontosságát emeli ki. A modern városközpont épületein megfigyelhető volt, hogy egyes ma is használatos anyagok hogyan öregednek, esztétikai szempontból milyen nem kívánatos folyamatok mennek végbe. Illetve látható volt, hogy ha nincsenek karbantartva az épületek, akkor az építőanyagok és így az épület egésze is milyen romlásnak van kitéve. A Húszemeletes kapcsán azt is megállapítottuk, hogy egy, a történeti városképbe nem illeszkedő, annak arányaihoz nem igazodó magasház könnyen elcsúfíthatja a város összképét. Nem utolsó sorban pedig tanulság, hogy a szocialista korszak szigorú szabályai között is, a megfelelő hozzáállással, akár a kiskapukat keresve, olykor lehetőség volt szabadabban alkotni. Ebből fontos leszűrni, hogy az építészet, mint alkotó tevékenység ne a politika, hanem a társadalom érdekeit szolgálja.

A következő Nyári Egyetem tematikája nem titkoltan a '45 utáni építészet emlékeinek védelmével lesz kapcsolatos. Emiatt is volt nagyon hasznos a modern városközpontban tett séta, mert itt nagyon jó korszakot láthattunk, sok következtetést le tudtunk vonni és remek gondolatébresztő volt. A következtetések levonása után az értékes gondolatokkal és élményekkel telve mindenki elindult haza fele, a csapat egy része, a tematika hangulatában maradván a különleges buszpályaudvar felé véve az irányt.

Márton Annamária, Nagy Kristóf, Veöreös András

Színek és rétegek – Műemléki konferencia Sopronban

Mindig nagy öröm a műemlékvédelmi szakma vidéki képviselői számára, ha egy-egy szakmai rendezvény, konferencia kedvéért nem kell a Fővárosba utazni, hanem a program házhoz jön. Így volt ez 2023. november 3-án Sopronban, ahol a Soproni Múzeum Orsolya téri Lábasházában került megrendezésre a *Színek és rétegek - Műemléki helyreállítások Sopronban 2017-2023 között* című tudományos konferencia és kiállításmegnyitó, melyet az Elfelejtett Soproniak Alapítvány szervezett.

A konferencia résztvevői a kiállítás megnyitóján (kép: Veöreös András)

A mintegy 70 résztvevőt elsőként dr. Farkas Ciprián, Sopron város polgármestere köszöntötte. Emlékeztetett rá, hogy Sopron az ország műemlékekben leggazdagabb vidéki városa, és elmondta, hogy az itt élők ebben a történeti környezetben élnek, és felelősen gondozzák ezt az örökséget. Dr. Fejérdy Tamás építész, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság tiszteletbeli elnöke vállalta magára a konferencia levezető elnöki feladatainak ellátását. Bevezetőjében utalt a városban a hatvanas-nyolcvanas években végzett műemléki rehabilitációra, és hangsúlyozta, hogy hasonlóan eredményes munka ma is csak a szakmaiság megőrzésével lehetséges.

Az előadások sorát dr. Markó Balázs, a Soproni Egyetem Alkalmazott Művészeti Intézet igazgatója nyitotta meg *A homlokzat az épület arca* című prezentációjával. Az előadó rámutatott a történeti építészet formakincsével kapcsolatos építészeti ismeretek fontosságára. Kiemelte, hogy a klasszikus homlokzatok tagozatainak hierarchiája, arányrendszere, esztétikai megfogalmazása a mai építészet számára is tanulságos példákkal szolgál.

Dr. Tárkányi Sándor építész *Színek és rétegek Sopron műemlékein* című előadásában a belvárosi homlokzatok megújítását mutatta be. Rámutatott, hogy a város több évszázadon keresztül formálódott épületei számos történeti réteget hordoznak, melyet a XX. századi műemlék-helyreállítások során igyekeztek értelmezni és bemutatni. A Modern Városok program keretében végzett legutóbbi felújítások hasonló elvek mentén, a korábbi helyreállítások szerves folytatásaként valósultak meg.

Veöreös András építész *Soproni templomok felújításának műemléki tapasztalatai* címmel a műemlékvédelem elveinek elmúlt százötven évben bekövetkezett változásait ismertette a soproni templomokon a különböző korokban elvégzett felújítások példáin keresztül.

Józsa Dávid építész tervező *Műemléki helyreállítások a tervező szemszögéből* című előadásában a felújításra váró épülettel kapcsolatos komplex építészeti gondolkodásmód fontosságára hívta fel a figyelmet. A történeti épületek alapos megismerése az első lépés az épülethez illeszkedő funkcionális elrendezés megtalálásához és a megalapozott terv elkészítéséhez.

Kávészünetet követően Király Rita Rebecka építőművész tervező szintén az alkotó építész szemével mutatott be két megvalósult műemlék-felújítást *Példák az ipari örökség revitalizációjára Sopronban*

címmel. A Belvárosban megbújó, egykori gazdasági épületek lakóépületként való újrashasznosítása újszerű terek kialakítását teszi lehetővé.

Nemes András művészettörténész előadásának címe *Az értékleltár szerepe az épített örökség megőrzésében* volt. Az előadó rámutatott a történeti kutatás fontosságára: az építéstörténetre épülő műemléki értékleltár a tervezés egyik alapja. Az építéstörténet legfontosabb forrása minden esetben mag az épület, a kutatás célja az értékek feltárása annak érdekében, hogy azok megőrzése biztosítható legyen.

B. Juhász Györgyi falkép-restaurátor *Restaurálások és újra restaurálások aktuális kérdései Sopronban* című bevezetőjében a városi épületek homlokzatainak elvégzett restaurátori beavatkozásokról számolt be. A történeti festéstörédek megőrzése, értelmező bemutatása nagy mértékben járul hozzá a város történeti hangulatához.

Dr. Németh László a műemlékvédelmi tevékenység másik, műszaki oldalának egy szeletét mutatta be *Fszerkezetek faanyagvédelmi és roncsolásmentes szilárdsági állapotvizsgálata Sopron védett épületeiben* című előadásában. A faipari mérnök hangsúlyozta, hogy az anyagvizsgálatok segítik a szerkezetek műszaki állapotának megértését és bemutatta a vizsgálatokhoz használt, saját fejlesztésű műszer működési elvét is.

Az előadásblokkot követően Dr. Tárkányi Sándor nyitotta meg a *Színek és rétegek – Műemléki helyreállítások Sopronban 2017-2023* című kiállítást. A kiállításon mintegy 50 tablón került bemutatásra az egyes épületek legutóbbi helyreállításának története. A szöveges és képi információkat látványos tárgyanyag egészíti ki: a közönség történeti épületalkatrészek, ablakok, padlóburkolat-részletek mellett a korabeli építéstechnika eszközeivel is megismerkedhet.

A konferencia és a kiállítás hozzájárul Sopron műemléki jelentőségének öregbítéséhez, fontos, hogy a város ismét egy ilyen magas színvonalú rendezvénynek adhatott helyet a műemlékvédelem szakterületén.

Veöreös András

A Virágos Magyarország Környezetszépítő Verseny Országos Díjátadó rendezvénye

2023. november 24-én került sor ünnepélyes keretek között. A Virágos Magyarország Környezetszépítő Verseny 30. jubileumi országos díjátadó rendezvényére a budapesti Eiffel Műhelyházban. Erre az európai kezdeményezésre. Virágokkal a közös Európáért- eredetileg az 1990-es években a turizmus hívta fel a figyelmet, amelyhez rögtön csatlakozott a kertész szakma is. A legkülönbözőbb nagyságú településeket szólította meg a felhívás, amely mozgalom mára óriási méretűvé vált, bizonyítva azt a növekvő igényt, amely az emberekben működik környezetük szebbé, élhetőbbé alakítására. A díjazás szempontjai folyamatosan bővültek, így néhány éve lehetőség nyílt arra is, hogy azok a települések is kapjanak külön elismerést, amelyek műemléki értékük környezetét, történeti kertjeiket megkülönböztetett figyelemmel ápolják, fejlesztik. Az ICOMOS MNB elismeréseit, a többi díjhoz hasonlóan több fős független szakmai zsűri választja ki. Tavaly óta közös díjat adunk a Magyar Kertörökség Alapítvánnyal, mivel célkitűzéseink, szempontjaink azonosak.

Idén több száz település, mintegy 50 szakmai elismerésben részesült. Ez az óriási szám is jelzi azt a határtalan érdeklődést, amely a mozgalmat körülveszi. A települések az oklevelek mellett a különböző faiskolák, kertészetek felajánlására facsemeték, illetve egyéb növények beszerzésére kaptak lehetőséget.

Az ICOMOS MNB és az MKA közös díját most Iszkaszentgyörgy nyerte el, amely számunkra igen nagy örömet jelent, mivel itt található a magyar történeti kertek egyik legkülönlegesebb, legértékesebb gyöngyszeme, az Amadé- Bajzáth - Pappenheim kastély együttes.

Álljon itt a zsűri rövid indoklása:

„Látványos az elmúlt évek fejlődése, egyre sikeresebbek a közösség bevonását célzó környezetszépítési akciók. A település legjelentősebb kertöröksége a kastélypark, amelynek értékeit a 10 állomásból álló Kastélybirtok Tanösvény mutatja be. „

Gratulálunk a díjazottaknak!

Szikra Éva

AZ ICOMOS MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁG EGYESÜLET FELHÍVÁSA AZ ICOMOS MŰEMLEKVÉDELMI CITROM-DÍJ 2024 ADOMÁNYOZÁSÁRA

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága – mint a műemlékvédelem legnagyobb nemzetközi civil szervezetének magyar tagja – a nemzetközi célkitűzésekkel összhangban folyamatosan azon fáradozik, hogy a társadalom minden tagjának és szervezetének figyelmét felhívja az építészeti és kulturális örökség valamennyi elemének folyamatos és szakszerű gondozására megőrzésük és továbbörökítésük érdekében.

E törekvésekkel összhangban az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága minden évben fel kívánja hívni a figyelmet azokra a káros jelenségekre, amelyek műemlékeinket, műemlékvédelmünket leginkább veszélyeztetik. Bízva abban, hogy e káros jelenségek riasztóak a jövő számára és megfelelő intézkedésekkel a káros folyamatok megállíthatók, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága Műemlékvédelmi Citrom-díjjal illeti az általa legkevésbé sikeresnek, leginkább elhibázottnak ítélt műemlék helyreállításokat (csak magyarországi jelöléseket fogad el a kiíró ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság!), melyek lehetnek:

- legsikertelenebb új beépítés, illetve átalakítás valamely történeti környezetben,
- legtökéletesebben félresikerült műemléki helyreállítás, illetve méltatlan hasznosítás,
- legalaposabban kidolgozott, példaértékű épülethiba (épületszerkezet, pótlás, kiegészítés, stb.),
- legmegragadóbban félresikerült épületszínezés,
- leginkább műemlék-szerű rekonstrukció, műemlék-pótlás,
- legmaradandóbbra sikerült élő-műemlék (növényzet, kert, táj, tó, stb.) károsítás,
- leghosszabb ideje húzódo műemlék helyreállítás,
- legmeggyőzőbb ál-műemlék építés,
- legeredményesebb műemlék-elhanyagolás, a karbantartás elmulasztása.
- műemlékvédelemre hivatkozó káros elvi tévelygések

A fenti szempontok közül akár egy is elegendő a Citrom-díj odaítéléséhez, a többszörös érintettség előny az értékeléskor!

A Citrom-díjat maga az „opusz” kapja, tehát nem személy vagy intézmény. Minden „alkotás” összefogás és csapatmunka eredménye, ezért az veheti át, aki az elkövetők közül először tiltakozik az odaítélésért (ez azonban nem publikus... csak a jelentkezés megtörténte után!)

Citrom-díjra kizárólag az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság érvényes tagsággal rendelkező tagjai tehetnek javaslatot (akár többre is) az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság honlapjáról letölthető adatlap kitöltésével

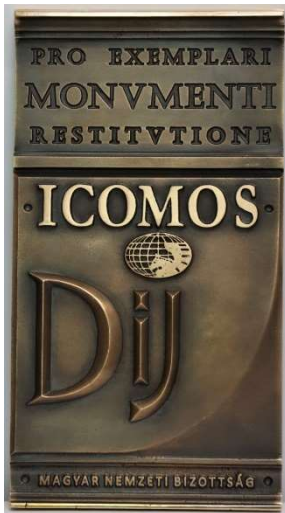
és az alábbi adatok hiánytalan megadásával. A javaslatnak tartalmaznia kell:

- a műemlék, ill. az épület megnevezését és pontos helyszínét,
- a helyreállítás, ill. az építés időpontját (3 évnél régebbi nem terjeszthető fel),
- az "alkotás" vagy káros jelenség összefoglaló értékelését, a jelölés indoklását (max. 1 gépelt A/4 oldal) és a beavatkozást bemutató, a megítélést lehetővé tévő dokumentációt (fotók, ill. tervek),
- a javaslat előterjesztőjének nevét, címét, elérhetőségeit, e-mail címét.

A javaslatot e-mailen kérjük elküldeni a secretariat@icomos.hu címre - a javaslat benyújtásának határideje: 2024. január 12.

A javaslat beérkezését az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Titkársága elektromos levél útján visszaigazolja.

A beérkezett javaslatokat az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság a MÉSZ, a MUT, a RÉKE delegáltjaival kiegészített, e célra kijelölt Bíráló Bizottsága értékeli. A Bíráló Bizottság, a titkosság feltételeinek teljes biztosítása mellett, a jelölt helyszíneket, helyeket lehetőség szerint megszemléli, majd tárgyalás során értékeli, végül javaslatát úgy terjeszti elő az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Vezetőségének, hogy az döntését a Műemléki Világnap alkalmából (2024. április 18) nyilvánosságra hozhassa, s a Díjakat átadhassa.

**AZ ICOMOS
MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁG EGYESÜLET
FELHÍVÁSA
A
2024. ÉVI ICOMOS-DÍJ
ADOMÁNYOZÁSÁRA**

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága – mint a műemlékvédelem legnagyobb nemzetközi civil szervezetének magyar tagja – a nemzetközi célkitűzésekkel összhangban folyamatosan azon fáradozik, hogy a társadalom minden tagjának és szervezetének figyelmét felhívja az építészeti és kulturális örökség valamennyi elemének folyamatos és szakszerű gondozására megőrzésük és továbbörökítésük érdekében. Ezért az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága minden évben ICOMOS-díjjal tünteti ki az általa legjobbnak ítélt műemlék helyreállításokat, melyek lehetnek:

- épület(ek) megújítása,
- épület(ek) új rendeltetés céljára történő átépítése, bővítése, a műemléki értékek megőrzésével és felszínre hozásával,
- természeti értékek, parkok, kertek mintaszerű helyreállítása,
- történeti környezetbe harmonikusan illeszkedő, annak történeti és természeti értékeit tiszteletben tartó új épület(ek).
-

Az ICOMOS-díj odaítélésére bárki tehet javaslatot az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság honlapjáról letölthető adatlap kitöltésével

és az alábbi adatok hiánytalan megadásával:

- a műemlék, ill. az épület megnevezése és pontos helyszíne
- a helyreállítás, ill. az építés időpontja (3 évnél régebben megvalósult munka nem terjeszthető fel)
- a helyreállítás tervezője és megvalósítója
- a helyreállítás összefoglaló értékelése (max. 1 gépelt A/4 oldal) és a beavatkozást bemutató, a megítélést lehetővé tévő dokumentáció (fotók, ill. tervek)
- a javaslatot előterjesztő neve, címe, elérhetőségei és e-mail címe

A javaslatot e-mailen kérjük elküldeni a secretariat@icomos.hu címre - a javaslat benyújtásának határideje: 2024. január 12.

(kiegészítő anyagokat postai úton küldve is elfogadunk: ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság, 1113 Budapest, Daróczi út 3.)

A javaslat megérkezését az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Titkársága elektromos levél útján visszaigazolja.

A beérkezett javaslatokat az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság a MÉSZ, a MUT, a RÉKE delegáltjaival kiegészített, e célra kijelölt Bíráló Bizottsága értékeli. A Bíráló Bizottság, a titkosság feltételeinek teljes biztosítása mellett, a jelölt helyszíneket, helyeket lehetőség szerint megismeri, majd tárgyalás során értékeli, végül javaslatát úgy terjeszti elő az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Vezetőségének, hogy az döntését a Műemléki Világnap alkalmából (2024. április 18.) nyilvánosságra hozhassa, s a Díjakat átadhassa. A díjazott helyszínek nyilvánosság előtt való megjelenéséhez szükséges tulajdonosi hozzájárulás beszerzése az értékelést követően a javaslattevő kötelessége. Ennek elmaradása esetén az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság fenntartja jogát arra, hogy a Díjat nem adja át, vagy másnak ítéli.

**AZ ICOMOS
MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁG EGYESÜLET
FELHÍVÁSA
A
PÉLDAADÓ MŰEMLEKGONDOZÁSÉRT DÍJ
2024
ADOMÁNYOZÁSÁRA**

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága a Műemlékvédelmi Világnap alkalmából 2024-ben is átadja a Példaadó Műemlékgondozásért Díjat.

A díj célja bemutatni azokat a legkiválóbb módszereket, amelyek a legjobban segítik a műemlékek, helyi értékek képviselő örökségi értékek fennmaradását és megőrzését, továbbá közkinccsé tenni olyan oktatási, nevelési programokat, amelyek hosszútávon is segíthetik a szakszerű műemlékvédelem iránt a társadalom fogékonyságát.

A díjra azok pályázhatnak, akik

- a tulajdonukban lévő, vagy a rájuk bízott műemlék fenntartása, gondozása során példamutató módon biztosítják az értékek fennmaradását, értékeinek hiteles megőrzését
- akik rendszeresen biztosítják a közösség, a társadalom számára a műemlék értékeinek, jelentőségének megismerését
- akik alkalmas funkció, egyedi programok, rendezvények segítségével mutatják be egy épület (és környezete) jelentőségét
- akik szakszerű, folyamatos karbantartással biztosítják az értékőrzést
- akik az oktatás, nevelés, szakképzés területén olyan programokat képviselnek, amelyek célja a műemlékek, helyi értékek karbantartás útján való fennmaradása
- akik a szakszerű műemlékvédelem iránt igényes jövő generációjának képzésében, nevelésében vállalnak jelentős szerepet
- akik a szakszerű műemlékvédelem szemléletének megőrzéséért, megismertetéséért tevékenykednek.

A díjra bárki tehet javaslatot, azok a helyszínek jelölhetők, ahol a legutóbbi felújítás, illetve a legutóbbi használatba vételi engedély kiadása legalább öt évvel ezelőtt történt, azóta folyamatosan üzemel az épület, illetve program esetén legalább öt évre visszamenőleg lehet módszertant, vagy az eredményeket értékelni.

Pályázni az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság honlapjáról letölthető adatlap kitöltésével és a tevékenységet bemutató dokumentációval lehet. A dokumentáció lehet 10 percnél nem hosszabb film (DVD), vagy/és max. 6000 karakter terjedelmű programismertetés, fénykép- vagy/és tervdokumentáció.

A javaslatot e-mailen kérjük elküldeni a secretariat@icomos.hu címre - a javaslat benyújtásának határideje: 2024. január 12.

(kiegészítő anyagokat postai úton küldve is elfogadunk: ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság, 1113 Budapest, Daróczi út 3.)

A javaslat megérkezését az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Titkársága elektromos levél útján visszaigazolja.

Pályázatot minden elkötelezett benyújthat, akinek olyan módszerről, helyszínről van tudomása, amelynek megismertetése a magyar műemlékvédelem eredményesebb gyakorlatát szolgálhatja.

A beérkezett javaslatokat az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság a MÉSZ, a MUT, a RÉKE delegáltjaival kiegészített, e célra kijelölt Bíráló Bizottsága értékeli. A Bíráló Bizottság, a titkosság feltételeinek teljes biztosítása mellett, a jelölt helyszíneket, helyeket lehetőség szerint megszemléli, majd tárgyalás során értékeli, végül javaslatát úgy terjeszti elő az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Vezetőségének, hogy az döntését a Műemléki Világnap alkalmából (2024. április 18) nyilvánosságra hozhassa, s a Díjakat átadhassa. A díjazott helyszínek nyilvánosság előtt való megjelenéséhez szükséges tulajdonosi hozzájárulás beszerzése az értékelést követően a javaslattevő kötelessége. Ennek elmaradása esetén az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság fenntartja jogát arra, hogy a Díjat nem adja át, vagy másnak ítéli.

In memoriam

Prof. Dr. Jukka Jokilehto (Jukka Ilmari JOKILEHTO) 1938. július 15-én született Helsinkiben, elhunyt Rómában 2023. november 23-án.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Dr. Jukka Jokilehto elhunytá miatt mély részvétét fejezi ki családjának, barátainak és egykori munkatársainak.

A helsinki Politechnikumban szerzett építészeti és várostervezési diplomát (1966), és hosszú karriert futott be az ICCROM-nál, legutóbb a főigazgató különleges tanácsadójaként, korábban pedig főigazgató-helyettesként (1992-1998). 1972 óta az ICCROM építészeti műemlékvédelmi tanfolyamának koordinátora, 1973-tól pedig az építészeti és városi műemlékvédelmi program felelőse. Tudását és szakértelmét megosztotta az ICCROM keretében, (és azon kívül) képzett több ezer emberrel, egyebek között az ICOMOS CIF (Oktatási Bizottság) korábbi elnökeként (1992-2001) is.

Az UNESCO Világörökségi Bizottság Tanácsadó Testületei munkájában képviselte az ICCROM-ot, illetve 2000-2006 között az ICOMOS-t: világörökségi tanácsadóként a jelölések értékelésével és a Világörökségi Bizottság elé terjesztésével foglalkozott. Rendíthetetlensége és fáradhatatlansága a kulturális örökség védelmére irányuló átfogó erőfeszítések előmozdítása iránti mély elkötelezettségéről tanúskodik. Egyebek mellett az ő nevéhez fűződnek olyan fontos ICOMOS tanulmányok – iránymutatások, mint az úgynevezett *ICOMOS GAP report* (2004-2005) és *What is OUV? Defining the Outstanding Universal Value of Cultural World Heritage Properties* kötetek.

Megszámlálhatatlan előadást tartott és publikált a műemlékvédelem, műemlék-konzerválás témakörében. A *History of Architectural Conservation* című könyve alapvető fontosságú mindazok számára, akik építészeti értékek védelmével foglalkoznak. A hitelesség kérdéseiben nemzetközi elveket és kritériumokat mutat be referenciaként és módszertani keretként a konkrét örökségi helyszínek megközelítéséhez, figyelembe véve azok helyi kontextusát, és évek óta részes és alakítója a témával kapcsolatos vitáknak. Feleségével, Dr. Mehr Azar Soheil műemlékvédelmi építészmérnökkel (aki a Teheráni Egyetem képzőművészeti karán szerzett diplomát, és a római Sapienza Egyetemen doktorált), beutazták a világot.

A képeket, amelyeket Jukka Jokilehto felesége, Mehr Azar Soheil bocsátotta az ICOMOS CIF rendelkezésére, az ICOMOS honlapjáról vettük át.

Az ICCROM Dr. Jukka Jokilehto tiszteletére adta ki a *Conserving the authentic: essays in honour of Jukka Jokilehto* című könyvet (2009), az elmélet és a gyakorlat fejlesztéséhez való nagyszerű hozzájárulása és elkötelezettsége elismeréseként.

Dr. Jukka Jokilehto kulcsszerepet vállalt az építészeti-műemléki helyreállítás terén az iránymutatások és szak-politikák megfogalmazásában és kidolgozásában, amelyek alapvetően befolyásolták a világszintű műemlék-konzerválási stratégiákat. Szakértelme és hozzájárulása döntő szerepet játszott a kulturális örökségvédelem fejlődésének alakításában, a történelmi helyszínek, az építészeti és a szellemi kulturális örökség hatékony megőrzésének a jövő nemzedékek számára való biztosításában. Figyelemre méltó pályafutása bizonyítéka elkötelezett, kitartó törekvésének, amellyel igyekezett áthidalni az elmélet és a gyakorlat közötti szakadékot az építészeti értékvédelem területén.

Dr. Jukka Jokilehto elhunytával a műemlékvédelem nemzetközi közösségének egyik óriását veszítettük el, személyiségét, elhivatottságát és mély tudását aligha lehet pótolni.

Fejérdy Tamás

**ICOMOS Híradó,
a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei
Szerkesztőség: H-1113 Budapest, Daróczi út 1-3
Telefon: +36 70 709 0813 , +36 30 439 2060
E-mail: secretariat@icomos.hu
Honlap: www.icomos.hu
Kiadja az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága
Felelős kiadó: Dr. Nagy Gergely**

HU ISSN 2062-4964 (Nyomtatott)

HU ISSN 2062-4972 (Online)

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság egyéni és jogi tagságával járó előnyök:
- informáltság a műemlékvédelem hazai és nemzetközi híreiről, eseményeiről, pályázatairól, ösztöndíjairól, stb. az ICOMOS elektronikus körlevelek, az ICOMOS honlap (www.icomos.hu), az ICOMOS Híradó és az ICOMOS News/Nouvelles ICOMOS révén
- ingyenes vagy kedvezményes belépésre jogosító tagsági kártya a világ számos múzeumába, műemlékébe, romterületére
- az UNESCO/ICOMOS Dokumentációs Központjának szabad használata